MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETO
TEISĖS KATEDRA

AGNĖ BAŠKIENĖ
APLINKOSAUGOS TEISĖ

CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ ŽALĄ APLINKAI TAIKYMO PROBLEMATIKA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. Dr. Linas Meškys

Kaunas 2016

TURINYS

ĮVADAS.....3

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....8

1. CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ ŽALĄ APLINKAI – VIENA IŠ ŽALOS APLINKAI ATLYGINIMO FORMŲ.....9

1.1. Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai samprata.....10

1.2 Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai teisniai pagrindai.....12

2. ŽALOS APLINKAI ATLYGINIMO YPATUMAI TAIKANT CIVILINĘ ATSAKOMYBĘ.....18

2.1. Grėsmės aplinkai nustatymas.....18

2.2. Žalos aplinkai atlyginimo būdai.....20

2.3. Žalos aplinkai fakto nustatymas, įvertinimas ir apskaičiavimas.....21

3. BENDRIEJI CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ ŽALĄ APLINKAI TAIKYMO ATSKIRIEMS SUBJEKTAMS YPATUMAI.....25

3.1. Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymas fiziniams asmenims.....26

3.2. Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo specifiškumas juridiniams asmenims (ūkio subjektams).....27

4. KITŲ VALSTYBIŲ PRAKTIKA TAIKANT CIVILINĘ ATSAKOMYBĘ UŽ ŽALĄ APLINKAI IR NACIONALINĖS TEISMŲ PRAKTIKOS, SPRENDŽIANT BYLAS, SUSIJUSIAS SU CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ ŽALĄ APLINKAI TAIKYMU, ANALIZĖ.....30

4.1. Kitų valstybių praktika taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai.....30

4.2 . Nacionalinės teismų praktikos, sprendžiant bylas, susijusias su civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymu, analizė.....34

IŠVADOS.....39

PASIŪLYMAI.....41

LITERATŪRA.....42

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....47

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....48

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....49

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....50

ĮVADAS

Pasaulyje vyksta dideli aplinkos pokyčiai. Neginčijamas faktas, kad šie pokyčiai vyksta dėl žmogaus veiklos, o ypatingai dėl didmiesčių urbanizacijos, pramonės plėtimo, intensyvaus chemijos naudojimo žemės ūkyje, transportavimo didinimo, visuotinio mechanizavimo. Ši visuma sudaro kompleksines globalines problemas žmonijai, bene svarbiausia iš jų,- sukelta žala aplinkai, o tai tiesioginis pavojus žmonijos egzistencijai.

Kasdieninis padidėjęs vartotojiškumas, beatodairiškas aplinkos teikiamų gėrybių naudojimas, visiškai nesistengiant atkurti buvusią aplinką ir jos komponentus, - tai tik keletas veiksnių, kurie gali iššaukti ekologinę katastrofą.

Pamatines teisės nuostatas nacionalinėje teisėje įtvirtina Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau Konstitucija). Nagrinėjant magistro baigiamojo darbo temą, aktualus Konstitucijos 53 straipsnis, kurio trečioje dalyje įtvirtinta, kad „valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių.“[1] Šiuo požiūriu svarbus ir 54 straipsnis, kuriame nurodoma, kad valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai, o taip pat įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenis, geršti vandenis ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją.[2] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau Konstitucinis Teismas) aiškindamas šias nuostatas pažymėjo, kad užtikrinti natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos apsaugą bei gamtos išteklių racionalų naudojimą ir gausinimą yra viešasis interesas, kurį garantuoti yra valstybės konstitucinė priedermė[3]. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau LAT), laikydamasis pozicijos, kad viešasis interesas kiekvienoje byloje turi būti nustatomas *ad hoc*, spręsdamas žalos, padarytos gamtai, atlyginimo klausimą, taip pat pažymėjo, kad aplinkos apsauga ir gamtai padarytos žalos atlyginimas neabejotinai yra viešasis interesas[4].

Aplinkos atkūrimo procesas yra specifiškas tuo, kad pats procesas yra sudėtingas ir užima daug laiko, o be to, būna atvejų, kai žmogaus veiklos rezultatas sukelia negrįžtamus aplinkos pokyčius, todėl padaryta žala aplinkai ir aplinkos atkūrimas į pradinę padėtį tampa neįmanomu.

„Atsižvelgiant į tai, kad žalos aplinkai atlyginimas, įskaitant pažeistos aplinkos būklės atkūrimą, yra viena iš svarbiausių garantijų siekiant išsaugoti aplinkos būklės *status quo*, būtina

---

[1] Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės žinios Nr. 33-1014, (1992)
[2] Ibid.
[3] “Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas bylos Nr. 14/02“, prieiga per internetą: http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta240/content
[4] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165/2010“, prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/106331773345424/3K-3-165/2010

užtikrinti optimalų šios srities teisinį reguliavimą, o tai pasiekti galima tik išsamiai išnagrinėjus kilusias problemas ir ieškant veiksmingų jų sprendimo būdų.“[5]

Viena iš priemonių, skirtų mus supančios aplinkos išsaugojimui, yra civilinės atsakomybės taikymas už žalą aplinkai. Šiuo atveju, ypatingas žalos objekto pobūdis lemia civilinės atsakomybės už žalą aplinkai specifiką.

Tiriama problema. Magistro baigiamojo darbo temos „Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo problematika“ mokslinė problematika kyla dėl netikslaus teisinio reguliavimo ir neapibrėžtumo.

Nagrinėjant magistro baigiamojo darbo temą, kylanti problematika yra tai, kad teisinio reguliavimo dėl civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo institutas nėra pakankamas ir efektingas nacionalinėje teisėje.

Taip pat problematika atsiranda dėl realios žalos aplinkai grėsmės sąvokos neapibrėžtumo, todėl nacionalinėje teismų praktikoje yra suprantama ir interpretuojama skirtingai, o tai sąlygoja civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo sunkumus.

Dar viena problema, kylanti nagrinėjant magistro baigiamojo darbo temą yra tai, kad nacionalinė teismų praktika nėra vieninga, formuojant sprendimus dėl civilinės atsakomybės taikymo už žalą aplinkai.

Baigiamojo darbo aktualumas. Dėl urbanizacijos ir industrializacijos plėtros didėja aplinkos užterštumo mastas, nepaprastai nuniokojama gamta, dėl to sutrinka ekologinės sistemos pusiausvyra. Aplinka yra neįkainojama socialinė vertė, o gamta yra specifiška vien dėl to, kad esant grėsmei ar atsiradus bet kokiai žalai, kuri pasireiškė aplinkoje, reikia reaguoti čia ir dabar. O tai padaryti yra gan sudėtinga. Todėl nepaprastai svarbu užtikrinti, kad esant grėsmei, taip pat jau atsiradusiai konkrečiai žalai, būtų atlyginta žala aplinkai.

Nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai imperatyviai nustato aplinkos apsaugos standartus ir uždavinius dėl draugiškos aplinkos išsaugojimo ateities kartoms uždavinius. Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymas Lietuvoje kasmet didėja. Tam turi įtakos ir neetatinių aplinkos apsaugos inspektorių aktyvus dalyvavimas siekiant apsaugoti Lietuvos gamtą. Pernai prašymus tapti neetatiniais inspektoriais pateikė apie 300 asmenų, iš kurių 129 sėkmingai išlaikė egzaminus ir gavo įgaliojimus. Minėti pareigūnai padeda įvykdyti Aplinkos ministerijos iškeltus tikslus – padidinti gyvosios gamtos pažeidimų išaiškinimų skaičių, padaryti, kad gyvūnijos ištekliai būtų naudojami racionaliai, sudarant jiems galimybes atsikurti natūraliai.[6]

Magistro baigiamojo darbo tema „Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo problematika“ yra labai aktuali, nes egzistuoja neatitikimai nacionalinėje teisėje tarp įtvirtintų

[5] Indrė Žvaigždinienė, Materialinė atsakomybė už žalą aplinkai (Vilnius: JUSTITIA, 2008), 9.
[6] Jonavos miškų urėdija, ''Aplinkos ministerija – ne kariuomenė, visų iš eilės nepriima,'' žiūrėta 2016 04 02, http://jmu.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=477&Itemid=174

teisinių nuostatų, poįstatyminių aktų dėl žalos atlyginimo aplinkai ir teismų praktikoje faktiško žalos atlygimo aplinkai. Akivaizdu, kad tai yra reikšminga visuomenei dėl gamtos išsaugojimo ateities kartoms. Atliekant teismų praktikos analizę bus išskiriamos pagrindinės problemos su kuriomis susiduria teismai taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai ir dėl ko būna padaryta neatitaisoma žala aplinkai. Be to, mokslinės literatūros ir žinių apie civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymą nėra pakankamai daug.

Taip pat civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo problematiškumo ištyrimas yra aktualus, kadangi civilinė atsakomybė už žalą aplinkai yra tik vienas iš teisės normomis įtvirtintų ekologinių reikalavimų vykdymo užtikrinimo mechanizmų, o tinkamas civilinės atsakomybės reglamentavimas ir praktinis pritaikymas gali atnešti teigiamų rezultatų siekiant kaip įmanoma skubiau atlyginti žalą aplinkai.

Naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Šio magistro baigiamojo darbo temos naujumas akcentuojamas dėl pasirinktų tyrimui problemų menko išnagrinėjimo. Nors civilinė atsakomybė už žalą aplinkai nacionalinėje teisėje taikoma jau pakankamai seniai, tačiau teisinių tyrimų, skirtų problemoms, kylančioms iš civilinės atsakomybės taikymo už žalą aplinkai, teisinėje literatūroje nėra daug.

Civilinės atsakomybės taikymo už žalą aplinkai tematika analizuota ne viename mokslo darbe, plačiai apie tai, kaip taikoma civilinė atsakomybė už žalą aplinkai tarptautiniame lygmenyje rašė Peter Wetterstain,[7] Europos lygmenyje nagrinėjo Ludwig Kramer[8], tačiau šiame magistro baigiamajame darbe bus analizuojama kaip civilinės atsakomybės už žalą taikymas pasireiškia nacionaliniame lygmenyje, su kokiomis problemomis susiduria teismai, nagrinėdami bylas dėl žalos atlyginimo aplinkai.

Civilinės atsakomybės taikymo už žalą aplinkai klausimas moksliniu lygmeniu Lietuvos aplinkosaugos teisėje plačiau nenagrinėtas, išskyrus I. Žvaigždinienės knygoje „Materialinė atsakomybė už žalą aplinkai“[9], kurios vėliausia redakcija 2008 metais ir E. Monkevičiaus, A. Miškinio, L. Meškio, I. Vėgelės, A. Murauskaitės vadovėlyje „Aplinkosaugos teisė“[10], kurios vėliausia redakcija 2011 metais. Fragmentiškai civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymą nagrinėjo L. Meškys[11], tačiau pažymėtina, kad ypatingai studijuojant Aplinkosaugos teisės magistrantūroje, Lietuvos teisinėje literatūroje stinga sisteminio požiūrio į atskirai autorių išsakytus pasiūlymus ir pastabas dėl civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo.

---

[7] Peter Wetterstein, ''Current Trends in international Civil Liability for Environmental Damage,“ Annual Survey of International & Comparative Law: Vol. 1: Iss. 1, Article 8, http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=annlsurvey

[8] Liudwig Kramer, EU Environmental law, (THOMSON REUTERS, 2011)

[9] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5.

[10] Eduardas Monkevičius et al., Aplinkosaugos teisė (Vilnius: JUSTITIA, 2011)

[11] Linas Meškys, ''Juridinių asmenų administracinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: griežtos atsakomybės doktrinos įtvirtinimo galimybė,'' *Jurisprudencija* 9(87) (2006)

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas yra unikalus tuo, kad pasirinkta tyrimui problema seniai nagrinėta Lietuvoje, todėl bus pateikiamas naujas požiūris į anksčiau pateiktus samprotavimus dėl civilinės atsakomybės taikymo už žalą aplinkai problematikos. Darbas naudingas tiek moksliniu, tiek praktiniu požiūriu, kadangi darbe bus pateikti pasiūlymai bei išvados, kurie gali būti naudingi tiek įstatymų leidėjui, tiek teismams. Rašant šį baigiamąjį mokslinį darbą apžvelgiama kaip civilinė atsakomybė už žalą aplinkai taikoma nacionalinėje teismų praktikoje, daugiausia kreipiant dėmesį į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, taip pat remtasi Konstitucinio teismo doktrina, kompleksiškai apjungiama Europos teisės normos ir Lietuvos teisinė sistema, užsienio šalių praktika nagrinėjant civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymą.

Tyrimo objektas - civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo problematika nacionalinėje teisėje. Baigiamajame moksliniame darbe didžiausias dėmesys bus skiriamas civilinės atsakomybės už žalą aplinkai sampratai, žalos aplinkai atlyginimo ypatumams, civilinės atsakomybės už žalą aplinkai atskiriems subjektams ypatumams ir jų reikšmės nacionalinėje teisėje analizei, taip pat iš čia kylančių teisinių problemų atskleidimui.

Tyrimo tikslas - atskleisti civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo probleminius aspektus.

Tyrimo uždaviniai. Magistro baigiamajame darbe tyrimo tikslui pasiekti bus keliami šie uždaviniai:

1) atskleisti civilinės atsakomybės už žalą aplinkai sampratą ir ypatumus;
2) nustatyti nacionalinės teisės priemonių pakankamumą ir veiksmingumą taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai;
3) išanalizuoti teismų suformuotą praktiką, susijusią su civilinės atsakomybės taikymu už žalą aplinkai.

Tyrimo metodika. Atliekant civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo problematikos analizę bus naudojami įvairus moksliniai tyrimo metodai. Pagrindinis metodas, kuris bus naudojamas šiame magistro baigiamajame darbe yra analizės metodas, kurio pagalba bus analizuojami teisės aktai, mokslinė literatūra, teismų praktika ir kiti rašytiniai šaltiniai, kurie yra aktualūs nagrinėjamai temai atskleisti. Lyginamuoju metodu civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymas bus lyginamas su bendruoju civilinės atsakomybės taikymu už padarytą žalą. Taip pat šis metodas bus naudojamas analizuojant kitų valstybių praktiką taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai. Lingvistinis metodas padės atskleisti šiame baigiamajame magistro darbe nagrinėjamų teisės normų ir teisinių sąvokų prasmę. Loginis metodas baigiamajame magistro darbe bus naudojamas vertinant civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymą, darant apibendrinimus bei rašant išvadas. Analitinio metodo pagalba šiame darbe bus atskleidžiami civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo ypatumai ir problematika. Sisteminiu metodu bus sisteminama gauta

informacija iš naudotos mokslinės literatūros ir kitų šaltinių, o apibendrinimo metodu bus parengtos magistro baigiamojo darbo išvados.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmame skyriuje aptariama civilinė atsakomybė už žalą aplinkai kaip viena iš žalos aplinkai atlyginimo formų, atskleidžiama civilinės atsakomybės už žalą aplinkai samprata, analizuojama civilinės atsakomybės už žalą aplinkai teisiniai pagrindai.

Antrame skyriuje atskleidžiami žalos aplinkai atlyginimo ypatumai taikant civilinę atsakomybę, aptariamas grėsmės aplinkai nustatymas, analizuojami žalos aplinkai atlyginimo būdai ir aptariamas žalos aplinkai fakto nustatymas, įvertinimas ir apskaičiavimas.

Trečiame skyriuje analizuojami bendri civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo atskiriems subjektams ypatumai, atskleidžiamas civilinės atsakomybės už žalą aplinka taikymas fiziniams asmenims, aptariamas civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo specifiškumas juridiniams asmenims (ūkio subjektams).

Ketvirtajame skyriuje aptariama kitų valstybių – Vokietijos, Danijos ir Italijos praktika taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai ir atskleidžiama nacionalinės teismų praktikos, sprendžiant bylas, susijusias su civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymu, analizė.

Ginamasis teiginys: Esamas civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo teisinis reglamentavimas ir teismų atliekamas šių normų taikymas praktikoje nėra tinkami ir pakankami užtikrinant žalos aplinkai atlyginimą.

SANTRUPŲ SĄRAŠAS

Aplinkosaugos įstatymas – Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas

CK- Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas

ES – Europos Sąjunga

ES Direktyva 2004/35/EB17 - Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35/EB17 dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti (atlyginti)

Konstitucija – Lietuvos Respublikos Konstitucija

Konstitucinis Teismas- Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

LAT- Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

1. CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ ŽALĄ APLINKAI – VIENA IŠ ŽALOS APLINKAI ATLYGINIMO FORMŲ

Šiame baigiamojo darbo skyriuje atskleidžiama viena iš žalos aplinkai atlyginimų formų- civilinė atsakomybė, nagrinėjant bendrąją civilinę atsakomybę, pateikiama civilinės atsakomybės už žalą aplinkai samprata. Taip pat atskleidžiami civilinės atsakomybės už žalą aplinkai teisiniai pagrindai, kuriems esant taikoma civilinė atsakomybė už žalą gamtai.

Anot I. Žvaigždinienės, „sparčiai plėtojantis pramonei, transportui, energetikai ir kitoms ūkio šakoms nuolat didėja šios veiklos poveikis aplinkai.“[12] Labai dažnai tokia žmogaus veikla sukelia didelę žalą aplinkai ir negrįžtamus neigiamus jos pokyčius, pavyzdžiui, „šiltnamio efektas“, keičiantis Žemės klimatą, rūgštieji lietūs, kurie nuodija ežerus, upes, miškus bei juose esančius gyvūnus ir augalus, oro tarša, sukelianti kvėpavimo takų ir kitokias ligas, mažėjantys gėlo vandens ištekliai, nykstančios augalų ir gyvūnų rūšys – tai tik keletas žmonių elgesio su gamta kainą iliustruojančių pavyzdžių.[13] Siekiant užtikrinti saugią ir švarią aplinką dabartinei ir būsimoms kartoms, labai svarbi tinkama aplinkos apsaugos politika. „Viena iš priemonių, kuriomis valstybės derina visuomenės veiklą su gamtos dėsnių veikimu, yra teisė, specialiomis priemonėmis įtvirtinanti ekologinius reikalavimus, padiktuotus pačios gamtinės aplinkos.“[14] Žinoma, tokių specialių priemonių įtvirtinimai neužtikrina, kad jų bus laikomasi. Todėl svarbu ne tik tinkamai sureguliuoti tam tikras veiklas, kurios daro aplinkai poveikį, bet ir sukurti veiksmingą žalos aplinkai kompensavimo mechanizmą, užtikrinančią, kad žala bus visiškai atlyginta, o pažeista apalinka – operatyviai ir kokybiškai atkurta.[15]

Viena iš veiksmingiausių aplinkos būklės išsaugojimo garantijų - civilinės atsakomybės taikymas už žalą aplinkai, kurios esmė kaip įmanoma greičiau ir efektyviau atstatyti aplinkos pusiausvyros sutrikdymą dėl galimos grėsmės ar jau padarytos žalos aplinkai. Pastaruosius du dešimtmečius nacionalinio ir tarptautinio teisinio reguliavimo lygmenyse vis plačiau už žalą aplinkai taikomas „griežtosios atsakomybės“ rėžimas, vis labiau pabrėžiamas prevencijos vaidmuo, neapsiribojama vien nuostolių (žalos, išreikštos pinigais) atlyginimu, kaip prioritetinis žalos aplinkai atlyginimo būdas iškeliamas aplinkos būklės atkūrimas.[16]

1993 m. priimtas tarptautinis teisės aktas - Lugano konvencija dėl atsakomybės už žalą, atsirandančią dėl aplinkai pavojingų veikų, kuri reglamentuoja išimtinai atsakomybę už žalą

[12] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5, p. 7.
[13] Ibid.
[14] Ibid.
[15] Ibid.
[16] Ibid.

aplinkai *per se*.[17] Europos Sąjungos (toliau ES) lygmeniu pirmasis teisės aktas, skirtas reglamentuoti aplinkosaugos atsakomybę, 2004 m. balandžio 21 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35/EB dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją pašalinti (atlyginti).[18]

Pagrindinis įstatymas nacionalinėje teisėje, reglamentuojantis aplinkos apsaugą – Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas, priimtas 1992 metais[19].

Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikos nacionalinių teisės normų, skirtų atsakomybei už žalą aplinkai reguliuoti, dinamiškumas labai priklauso nuo Europos Sąjungos ir tarptautinio teisinio reguliavimo šioje srityje plėtros, operatyvaus ir kokybiško teisės derinimo.

1.1.Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai samprata

Sparti technologijų ir pramonės plėtra pasaulyje, besivystantys tarpvalstybiniai santykiai,- akivaizdūs rizikos veiksniai, galintys sukelti katastrofą aplinkoje, tiek tarptautiniame, tiek tarpvalstybiniame lygmenyje ir rizika kiekvieną dieną didėja.[20] Žalos aplinkai pasekmės jaučiamos kiekvieną minutę, todėl tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu siekiama kaip įmanoma labiau apsaugoti aplinką bei atlyginti žalą esant grėsmei ir jau atsiradus žalai.

Civilinės atsakomybės taikymas įgavo prasmę tik tuomet, kai buvo pastebėta, kad administraciniai teisės aktai tapo visiškai neveiksmingi siekiant užkirsti kelią galimam žalos aplinkai atsiradimui ar jau kilusiai žalai.[21]

Siekiant išsamiai išanalizuoti ir pateikti civilinės atsakomybės už žalą aplinkai sampratą, tikslinga atskleisti jos santykį su bendrąja civiline atsakomybe.

Daugumoje ES valstybių įtvirtinta klasikinės civilinės atsakomybės forma, kuri pagrįsta fundamentaliu principu, kad asmuo, kuris padaro žalą kitam asmeniui, dažniausiai dėl aplaidumo, įgyja prievolę kompensuoti sukeltą žalą. Šios teisinės normos dažniausiai išreikštos kaip civilinio kodekso dalis, ar išvystytos per precedentinę teisę, ar tiesiog formalizuojant nerašytą įstatymą. Tačiau kalbant apie žalą aplinkai, daugelyje valstybių į klasikinę civilinę atsakomybę buvo įvesta griežtos atsakomybės (angl. *strict liability*) institutas už žalą aplinkai.[22]

---

[17] "Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Enviroment," Lugano: Council of Europe, žiūrėta 2016 04 03 per internetą: http://www.coe.int/lt/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/150

[18] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35//eb dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti (atlyginti), prieiga per internetą http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004L0035&from=EN

[19] "Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas," Valstybės žinios 5-75 (1992)

[20] Peter Wetterstein, supra note 7, p 181.

[21] Ibid., p. 185.

[22] McKenna & Co, "Study of Civil Liability Systems for Remedying Environmental Damage," žiūrėta 2016 04 02 per internetą: http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/civiliability_finalreport.pdf

Pagal Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso (toliau tekste CK) 6.245 straipsnį „civilinė atsakomybė – tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Civilinė atsakomybė yra dviejų rūšių: sutartinė ir deliktinė. Sutartinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų (sumokėti baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Deliktinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais.“[23]

Reikėtų pritarti I. Žvaigždinienės nuomonei, kad „analizuojant CK įtvirtintą bendrąją civilinės atsakomybės sąvoką civilinę atsakomybę už žalą aplinkai galimą būtų apibrėžti kaip turtinę prievolę, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą), atsiradusius dėl aplinkos teisės normų pažeidimo, o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą).“[24] „Atkreiptinas dėmesys, kad civilinės atsakomybės samprata, įtvirtinta CK, leidžia preziumuoti, jog šiuo atveju aplinkos komponentas turėtų būti vertinamas kaip nuosavybės (privačios ar viešosios) objektas – turtas, todėl padaryta žala turėtų būti vertinama kaip turtinio intereso (nuosavybės teisės) pažeidimo padarinys ir nustatoma pagal ekonominius kriterijus bei atlyginama (dažniausiai) pinigais. Žinoma, reikia pripažinti, kad netiesiogiai ši atsakomybė yra susijusi su žala aplinkai *per se*, nes kalbama apie aplinkos būklės atkūrimo ir prevencinių priemonių išlaidų atlyginimą.“[25]

Taip pat, reiktų pritarti E. Monkevičiaus ir kitų nuomonei, kad „civilinė atsakomybė aplinkosaugos srityje taikoma, kai asmenų padaryti aplinkosaugos teisės pažeidimai lemia žalos atsiradimą. Pagrindinė civilinės atsakomybės už aplinkosaugos teisės pažeidimus taikymo funkcija – kompensuoti neteisėtais veiksmais padarytą žalą aplinkai, žmonių sveikatai ir gyvybei, kitų fizinių ir juridinių asmenų turtui ir interesams.“[26]

Atliekant teisės aktų analizę, darytina išvada, kad prevencijos principo įgyvendinimas yra vienas iš deklaruojamų tikslų aplinkosaugos srityje, taikant civilinę atsakomybę. „Vis dėlto reikia pripažinti, kad pagrindinė civilinės atsakomybės aplinkosaugos srityje paskirtis yra ne prevencija, o aplinkai, asmenims ir turtui padarytos žalos atlyginimas, t.y. taikant šią teisinės atsakomybės rūšį

[23] “Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, Valstybės žinios, VIII-1864, (2000)
[24] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5, p. 37.
[25] Ibid.
[26] Eduardas Monkevičius et al. Supra note 10, p. 306.

pagrindine funkcija laikytinas nuostolių atlyginimas arba kompensavimas, o prevencijos funkciją vertėtų laikyti tik papildoma, arba fakultatyvine.“[27]

Pabrėžtina, kad civilinė atsakomybė už žalą aplinkai gali būti taikoma kartu su kitomis teisinės atsakomybės rūšimis, t. y. kartu su administracine arba baudžiamąja atsakomybe – asmenį nubaudus administracine sankcija už aplinkosaugos teisės pažeidimą arba patraukus jį baudžiamojon atsakomybėn, civilinio proceso tvarka galima reikalauti, kad pažeidėjas atlygintų savo neteisėtais veiksmais padarytą žalą.

1.2.Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai teisiniai pagrindai

Pastaruosius tris dešimtmečius didėjant žmonių skaičiui, didėja jų norai ir poreikiai. Akivaizdu, kad žmogaus socialinės ir ekonominės veiklos grėsmė gali pakenkti aplinkai. Augant šalies pramonei, didelė grėsmė kyla mūsų sveikatai ir mus supančiai aplinkai. Pats žalingiausias žmonių įprotis - besaikis gamtos teršimas. Tokia mus supanti aplinka gali pakenkti mūsų sveikatai ir kelti pavojų gyvybei. Kiekvienas turime stengtis, kad ateinančios kartos gyventų kuo saugesnį gyvenimą, kuris nekeltų rūpesčių nei tėvams, nei vaikams. Todėl padarius žalą žemei dažnai padaroma žala ir gamtinei aplinkai, ir atvirkščiai.

Žalos gamtinei aplinkai atlyginimo ypatumus, palyginus su bendraisiais Civiliniame kodekse nustatytais civilinės atsakomybės už žalą pagrindais, apsprendžia jų specifika, neįkainojama socialinė vertė ir apsaugos bei išsaugojimo ateities kartoms uždaviniai.[28] Dėl to ir žalos gamtos ištekliams atlyginimo teisinis reguliavimas dažniausiai yra bendras, išskyrus tuos atvejus, kai atskiri gamtinės aplinkos ištekliai yra išskirti į savarankišką teisinio reguliavimo objektą.[29]

Pasak Peter Wetterstein, civilinės atsakomybės taikymo už žalą aplinkai mechanizmas turėtų būti sklandus tam, kad ieškovas turėtų teisę į greitą ir efektyvią kompensaciją.[30]

Siekiant išsamiai išanalizuoti ir pateikti civilinės atsakomybės už žalą aplinkai teisinius pagrindus, pirmiausia tikslinga atskleisti jų santykį su bendrosios civilinės atsakomybės teisiniais pagrindais.

Kalbant apie civilinės atsakomybės teisinius pagrindus, tai žala yra būtina civilinės atsakomybės taikymo sąlyga (išskyrus atsakomybės taikymą netesybų forma). „Žala – teisės saugomų asmeninių ir turtinių vertybių sunaikinimas arba pakenkimas neteisėtais veiksmais,

---

[27] Eduardas Monkevičius et al., op.cit., p. 308.
[28] Eduardas Monkevičius, ''Žalos aplinkai atlyginimo problemos,'' žiūrėta 2016 03 29 http://edumon.lt/wp-content/uploads/2014/02/ZALOS_APLINKAI_ATLYGINIMO_PROBLEMOS_Paskaitu_kursas.pdf
[29] Ibid.
[30] Peter Wetterstein, supra note 7, p. 185.

sukėlęs neigiamų pasekmių, kurias pagal įstatymus galima įvertinti turtine išraiška."[31] Galima išskirti šiuos žalos požymius: poveikis asmeninėms ir turtinėms vertybėms, poveikis teisės ginamoms vertybėms, poveikis, kurio rezultatas nukentėjusiajam yra neigiamas, neigiamą rezultatą galima įvertinti turtine išraiška, su šiais juridiniais faktais įstatymas sieja prievolę atlyginti žalą.[32]

Reiktų atsižvelgti ir į civilinės atsakomybės funkcijas ir principus[33]:

1. Kompensacijos funkcija:

–*restitutio in integrum* principas;

-teisingos kompensacijos principas;

-nuostolių paskirstymo (mišrios kaltės) principas.

2. Prevencijos funkcija.

3. Informacinė-skatinimo funkcija.

4.Nubaudimo funkcija. Ši funkcija susijusi su padidintos civilinės atsakomybės problema.

Pagrindinis įstatymas nacionalinėje teisėje, reglamentuojantis aplinkos apsaugą – Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (toliau tekste Aplinkos apsaugos įstatymas), kuriame pateikiamas žalos aplinkai apibrėžimas „tiesiogiai ar netiesiogiai atsiradęs neigiamas aplinkos ar jos elementų (įskaitant ir saugomas teritorijas, kraštovaizdį, biologinę įvairovę) pokytis arba jų funkcijų, turimų savybių, naudingų aplinkai ar žmonėms (visuomenei), (toliau – funkcijos) pablogėjimas".[34]

Europos Sąjungos teisės aktuose žala aplinkai apibrėžiama kaip „tiesioginis arba netiesioginis gamtos ištekliaus išmatuojamas neigiamas pasikeitimas arba gamtos išteklio susijusios savybės, funkcijos išmatuojamas pablogėjimas".[35] Pripažįstama, kad žala aplinkai padaryta, jeigu yra tiesioginis ar netiesioginis neigiamas poveikis šiems jos objektams ir elementams[36]:

1) palaikomai ar siekiamai išlaikyti rūšių ar buveinių bei biologinės įvairovės, taip pat miškų, kraštovaizdžio ir saugomų teritorijų tinkamai apsaugos būklei;

2) paviršinio ir požeminio vandens ekologinei, cheminei, mikrobinei ir (arba) kiekybinei būkle bei ekologiniam pajėgumui, kaip tai apibūdinta Vandens įstatyme;

3) žemei, t.y. žemės užteršimas, kai teršalai pasklinda žemės paviršiuje, įterpiami į žemę ar po ją (į žemės gelmes);

4) žmonių sveikatai;

---

[31] Algis Norkūnas ir Simona Selelionytė-Drukteinienė, *Civilinės atsakomybės praktikumas,* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009), 42.
[32] Ibid.
[33] Ibid., p. 7.
[34] "Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas, supra note 19.
[35] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35/eb, supra note 18.
[36] "Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas, supra note 19.

5) kitiems aplinkos elementams (jų funkcijoms), kai pažeidžiami aplinkos apsaugos reikalavimai. Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvoje 2004/35/EB17 (toliau ES Direktyva 2004/35/EB17) dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti (atlyginti) dar numatyta, kad žalą aplinkai taip pat sudaro oro dalelių padaryta žala, jeigu ji sukelia žalą vandeniui, žemei, arba saugomoms rūšims arba natūralioms buveinėms.[37]

Civilinės atsakomybės bendrieji teisiniai pagrindai – neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė, žala ir nuostoliai.[38]

„Asmens elgesio neteisėtumas yra būtina bet kurios atsakomybės rūšies taikymo sąlyga, žalą sukėlęs asmens elgesys turi būti vertinamas pagal teisės aktų reikalavimus.“[39] Kitaip tariant, neteisėti veiksmai yra tokie veiksmai, kurie neatitinka teisės aktų reikalavimų, o teisėtais veiksmais padaryta žala nesukels civilinės atsakomybės. Žala gali būti padaroma tiek aktyviais, tiek pasyviais veiksmais. „Neteisėtais veiksmais padarius žalos teisinė pareiga atitinkamu būdu veikti arba neveikti transformuojasi į teisinę pareigą atlyginti žalą.“[40]

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad civilinėje teisėje neteisėtumas yra kur kas platesnis nei neteisėtumas administracinėje ar baudžiamojoje teisėje, kadangi pastarosiose neteisėtumas visada yra siejamas su kalte, o civilinėje teisėje neteisėtu gali būti pripažintas pats žalos padarymo faktas, nesiejant žalos padarymo su ją padariusio asmens kalte.[41]

Kalbant apie priežastinį ryšį, CK pateikta priežastinio ryšio samprata yra labai abstrakti, nedetalizuota apie jo pobūdį. Iš sąvokos išeina, kad „nuostoliai ir veiksmai turi būti susiję, veiksmai turi būti nulemti skolininko atsakomybę, atsakomybę nulemia todėl, kad nuostoliai laikomi skolininko veiksmų rezultatu, neapibrėžiama, kad priežastinis ryšys yra tik tiesioginis, todėl gali būti ir netiesioginis, bet gana svarbus priežastinis ryšys“.[42]

Kalbant apie kaltę kaip civilinės atsakomybės sąlygą, tai „civilinėje teisėje kaltė suprantama objektyviai, t.y. kaip žalą padariusio asmens elgesio išorinis vertinimas pagal objektyvius elgesio standartus.“[43]Kitaip tariant, asmens nemokėjimas elgtis taip, kaip galima būtų protingai iš jo tikėtis. „Ar asmuo kaltas, ar ne, civilinėje teisėje nustatoma taikant jo elgesiui protingo, apdairaus, rūpestingo žmogaus (*bonus pater familias*) elgesio standartą. Paties asmens

[37] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35/eb, supra note 18.
[38] ''Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, supra note 23.
[39] Algis Norkūnas ir Simona Selelionytė-Drukteinienė, supra note 31,p. 59.
[40] Ibid.
[41] Ibid.
[42] Ibid., p. 67.
[43] Ibid., p. 61.

požiūris į jo veiksmus ir pasekmes nėra svarbus, bet svarbu, ar jo elgesys atitinka objektyvius elgesio standartus.“[44]

Atsakomybės už žalą aplinkai taikymo sąlygos nurodytos ir ES Direktyvos 2004/35/EB17 preambulės 2 ir 13 punktuose bei 4 straipsnio 5 dalyje[45]:

1) Direktyva taikoma tik tai aplinkos žalai arba neišvengiamai tokios žalos grėsmei, kurią sukelia išplitusi tarša;

2) žala turi būti konkreti ir apskaičiuojama;

3) turi būti nustatytas žalos ir konkrečių subjektų veiklos priežastinis ryšys.

Žalos žemei ir aplinkai atlyginimo ypatumai yra nustatyti ES Direktyvoje 2004/35/EB17.[46] Atkreiptinas dėmesys, kad minėta Direktyva yra taikoma tik dėl tokios žalos ar jos neišvengiamos grėsmės aplinkai, kuri kilo:

1) dėl ES Direktyvos 2004/35/EB17 III priede nurodytos ūkinės veiklos, kuriai vykdyti reikalingas Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas, t. y. naudojant pavojingus įrenginius ir vykdant kitokią pavojingą aplinkai veiklą energetikos, pramonės, žemės ūkio ir kt. srityse, išgaunant naudingąsias iškasenas, išleidžiant teršalus į aplinkos orą bei vandenį, tvarkant atliekas ir kt. Tokią veiklą vykdančiam ūkio subjektui taikoma atsakomybė už žalą aplinkai neatsižvelgiant į jo kaltę, t.y. taikomas „griežtosios atsakomybės“ principas;

2) dėl žalos saugomoms rūšims ir natūralioms buveinėms, (florai ir faunai) kurioms saugoti sukurtas ES ekologinis tinklas „Natūra-2000“, taip pat įrašytoms į Lietuvos Raudonąją knygą, bei kitų rūšių veikloms, nenurodytoms ES Direktyvos 2004/35/EB17 III priede . Šiuo atveju atsakomybė už žalą taikoma tik esant subjekto kaltei, kuri pasireiškia tyčios arba neatsargumo forma.

Atliekant minėtos Direktyvos teisinę analizę, darytina išvada, kad lyginant su CK taikymo sritimi, kad ES Direktyvos 2004/35/EB17 taikymo sritis – ribota, kadangi pastaroji netaikoma asmens sužalojimo atvejams, žalai, padarytai privačiai nuosavybei, arba bet kokiems ekonominiams nuostoliams ir nedaro įtakos jokioms teisėms, susijusioms su šiomis žalos rūšimis. ES Direktyva 2004/35/EB17 nesuteikia privatiems asmenims teisės į kompensaciją už žalą aplinkai arba už tokios žalos neišvengiamą grėsmę. Be to, ES Direktyva 2004/35/EB17 netaikoma aplinkos žalai arba tokios žalos neišvengiamai grėsmei, kurią sukelia ginkluotas konfliktas, karo veiksmai, taip pat nepaprastas, neišvengiamas ir nenugalimas gamtos reiškinys.

Aplinkos apsaugos įstatymo 34 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmenys, pažeidę aplinkos apsaugos reikalavimus, atsako pagal Lietuvos Respublikos įstatymus.[47]

---

[44] Ibid.

[45] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35/eb, supra note 18.

[46] Ibid.

[47] “Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas,“ supra note 19.

Aplinkos apsaugos įstatymo 4, 9, 34 straipsniuose įtvirtinti visuotinas aplinkos apsaugos ir atsakomybės už aplinkos apsaugos reikalavimų pažeidimus principai. Įstatyme įtvirtinta nuostata, kad atsakomybė už aplinkai padarytą žalą siejama su neteisėta veikla, dėl kurios atsiranda ar gali kilti žala aplinkai. Taip pat, nurodytu įstatymu nustatyta griežtoji atsakomybė (atsakomybė be kaltės) už žalą, padarytą bet kokia ūkine veikla, aplinkai, atsižvelgiant į įstatyme nurodytas išimtis. Lietuvos Aukščiausiasis teismas (toliau LAT) ne kartą yra konstatavęs, kad civilinei atsakomybei už aplinkai padarytą žalą taikyti turi būti nustatytos trys civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala ir priežastinis neteisėtų veiksmų bei žalos ryšys.[48]

Kaip matome, „pagal įrodinėjimo naštos paskirstymo taisykles ieškovas, pareikšdamas reikalavimą dėl žalos atlyginimo, privalo įrodyti atsakovo neteisėtus veiksmus, žalos padarymo faktą ir dydį, neteisėtų veiksmų ir žalos padarymo priežastinį ryšį.“[49] Kadangi kaltė yra preziumuojama, atsakovas, siekdamas išvengti civilinės atsakomybės, turi įrodyti, kad jo kaltės dėl žalos atsiradimo nėra.“. [50]

Pabrėžtina, kad civilinės atsakomybės taikymas už žalą aplinkai galimas tik tuomet, kai asmenų padaryti aplinkosaugos teisės pažeidimai lemia žalos atsiradimą. Taigi, darytina išvada, kad žala yra būtina sąlyga taikyti civilinę atsakomybę už žalą aplinkai.

Kalbant apie civilinės atsakomybės už aplinkosaugos teisės pažeidimus funkcijas, reiktų pritarti nuomonei, kad „pagrindinė civilinės atsakomybės už aplinkosaugos teisės pažeidimus taikymo funkcija – kompensuoti neteisėtais veiksmais padarytą žalą aplinkai, žmonių sveikatai ir gyvybei, kitų fizinių ir juridinių asmenų turtui ir interesams“. [51]

„Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kai žala padaroma aplinkai *per se* (kaip visuomeninės reikšmės turtui, visuotinai saugomai vertybei, kai žala padaroma valstybės interesams), Aplinkos ministerijos ir kiti įstatymų įgalioti pareigūnai turi teisę pareikšti ieškinį dėl padarytos žalos aplinkai atlyginimo, tačiau šiuo atveju reikalavimas taikyti civilinę atsakomybę persipina su viešosios teisės normų reguliuojamais teisiniais santykiais, t. y. tokia žala apskaičiuojama ir atlyginama specialiųjų teisės aktų nustatyta tvarka, o CK taikomas tiek, kiek šių santykių nereguliuoja specialieji teisės aktai.“[52]

Apibendrinant šį skyrių galima reziumuoti, kad viena iš veiksmingiausių aplinkos būklės išsaugojimo garantijų – tinkamas civilinės atsakomybės taikymas už žalą aplinkai, kuris yra

---

[48] ‘‘Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-465/2008,‘‘prieiga per internetą: http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=353b7463-6794-4d89-91fd-4c80817f8a9b ; ‘‘Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165/2010,‘‘ prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/106331773345424/3K-3-165/2010

[49] Eduardas Monkevičius et al., supra note 10, p. 307.

[50] ‘‘Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-601/2004,‘‘ prieiga per internetą: http://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=27317

[51] Eduardas Monkevičius et al., supra note 10, p. 306.

[52] Indrė Žvaigždinienė, supra note, p. 47.

svarbus, kadangi juo siekiama kaip įmanoma greičiau ir efektyviau atstatyti aplinkos pusiausvyros sutrikdymą dėl galimos grėsmės ar jau padarytos žalos aplinkai. Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai samprata atskleidžiama per jos santykį su bendrąja civiline atsakomybe. Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai teisiniai pagrindai kildinami iš bendrosios civilinės atsakomybės teisiniais pagrindais. Civilinei atsakomybei už aplinkai padarytą žalą taikyti turi būti nustatytos trys civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala ir priežastinis neteisėtų veiksmų bei žalos ryšys, o kaltė yra preziumuojama. Lyginant su CK taikymo sritimi, ES Direktyvos 2004/35/EB17 taikymo sritis – ribota, kadangi pastaroji netaikoma asmens sužalojimo atvejams, žalai, padarytai privačiai nuosavybei, arba bet kokiems ekonominiams nuostoliams ir nedaro įtakos jokioms teisėms, susijusioms su šiomis žalos rūšimis. ES Direktyva 2004/35/EB17 nesuteikia privatiems asmenims teisės į kompensaciją už žalą aplinkai arba už tokios žalos neišvengiamą grėsmę. Pabrėžtina, kad civilinės atsakomybės taikymas už žalą aplinkai galimas tik tuomet, kai asmenų padaryti aplinkosaugos teisės pažeidimai lemia žalos atsiradimą.

2. ŽALOS APLINKAI ATLYGINIMO YPATUMAI TAIKANT CIVILINĘ ATSAKOMYBĘ

Antrajame baigiamojo darbo skyriuje atskleidžiami žalos aplinkai atlyginimo ypatumai taikant civilinę atsakomybę ir grėsmės aplinkai nustatymo problematika, nagrinėjamas žalos aplinkai fakto nustatymas, įvertinimas ir apskaičiavimas.

Siekiant atlyginti žalą aplinkai taikant civilinę atsakomybę, teismų praktikoje susiduriama su tam tikrais ypatumais, pavyzdžiui, grėsmės aplinkai nustatymu, kadangi pati realios žalos aplinkai grėsmės sąvoka nėra aiški ir nėra apibrėžta Aplinkosaugos įstatyme, dėl šios priežasties nėra aišku kaip nustatyti žalą ir ją tinkamai apskaičiuoti. Todėl nacionalinėje teismų praktikoje reali žalos aplinkai grėsmė yra suprantama ir interpretuojama skirtingai, o tai sąlygoja civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo sunkumus. Taip pat labai svarbu tinkamai nustatyti aplinkai žalos faktą, kadangi pastarasis nėra preziumuojamas, o būtina įrodyti. Todėl siekiant atlyginti žalą aplinkai, darytina išvada, kad labai svarbus momentas yra tinkamai nustatyti žalos faktą, nes nesant žalos fakto nustatymo, netaikoma civilinė atsakomybė už žalą aplinkai, nors reali žala *de facto* padaryta aplinkai, tačiau taip ir lieka neatlyginta.

2.1. Grėsmės aplinkai nustatymas

Grėsmės aplinkai nustatymas ypatingai svarbus taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai. Aplinkos apsaugos įstatymo 34 straipsnyje suformuluota nuostata, kad ūkio subjektams taikoma civilinė atsakomybė, neatsižvelgiant į jų kaltę už bet kokią žalą aplinkai arba realią jos grėsmę.[53] Tačiau neaiški yra pati realios žalos aplinkai grėsmės sąvoka ir kaip tokia žala turi būti nustatyta bei apskaičiuota, t.y. Aplinkos apsaugos įstatymas to nenumato, todėl teismų praktikoje pastebima, kad dažnai nėra aišku kaip nustatyti žalą ir ją tinkamai apskaičiuoti. Todėl nacionalinėje teismų praktikoje reali žalos aplinkai grėsmė yra suprantama ir interpretuojama skirtingai, o tai sąlygoja civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo sunkumus.

Atliekant teismų praktikos analizę, galima teigti, kad teismų praktika suformavo šios sąvokos išaiškinimą ir konstatavo, kad „teršalų išmetimas į orą, kai šiam veiksmui nėra gautas kompetentingos institucijos išduotas Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas, yra realios žalos gamtai padarymo grėsmės sukėlimas <...> nes teršalų išmetimo procesai tampa

[53] "Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas," supra note 19.

nevaldomi, valstybė negali kontroliuoti į orą išmestų teršalų kiekio, todėl kyla reali grėsmė gamtai.“[54]

Taip pat buvo suformuluoti atsakomybės už žalą taikymo kriterijai, kai ji taikoma neatsižvelgiant į asmens kaltę ir kai kyla reali jos padarymo grėsmė. Teismas konstatavo, kad civilinė atsakomybė yra skirta grąžinti nukentėjusį asmenį į ankstesnę (iki delikto padarymo) padėtį (lot. *restitutio in integrum*).[55]

Teismų praktikoje yra atvejų, kai nagrinėjami prevenciniai ieškiniai grėsmės aplinkai kontekste, o tokio ieškinio viena iš tenkinimo sąlyga – realus pavojus daryti žalą. Prevencinio ieškinio pareiškimo atveju žala yra tik numanoma, tačiau ta žalos tikimybė turi būti reali ir pagrįsta; ji suprantama kaip pagrįsta ir protinga tikimybė, kad žala atsiras.[56] Realios grėsmės, kad bus padaryta žala, aplinkybė, turi būti įrodyta ieškovo, ji nepreziumuojama, todėl teismas kiekvienu atveju konkrečioje civilinėje byloje pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes konstatuoja realios grėsmės buvimą arba nebuvimą, o ieškovas, prevenciniu ieškiniu teigdamas esant realų pavojų, turi pareigą įrodyti, kad yra faktų ir aplinkybių, keliančių pavojų, jog jo teisės bus pažeistos, pavyzdžiui, realią grėsmę gali patvirtinti jau pradėti atsakovo konkretūs veiksmai, iš kurių gali atsirasti žalos, pasirengimas tokiems veiksmams, atsakovo požiūris į teisę pažeidžiančius veiksmus, jų nepripažįstant ir pan. Neteisėti veiksmai su žalos atsiradimo galimybe gali būti susiję netiesiogiai, bet sudaryti objektyvią galimybę asmens teisių pažeidimui – žalai.[57]

Jeigu panašaus pobūdžio ar analogiški veiksmai jau yra atlikti ir sukėlė žalą, tai tokia aplinkybė gali būti pagrindas tęsiamų veiksmų ar numatomų analogiškų veiksmų žalingas pasekmes vertinti analogiškai, bet pagal CK 6.255 straipsnį minėtos aplinkybės nenumatytos kaip realios grėsmės prezumpcija.[58] Pagal teismų praktiką, ši aplinkybė turi būti konkrečioje situacijoje įvertinta kaip vienas iš svarbių bylos aspektų.[59]

Pabrėžtina, kad atlikus teismų praktikos analizę darytina išvada, kad labai svarbus momentas yra tinkamai nustatyti realios žalos aplinkai grėsmę, nes nesant realios žalos aplinkai

---

[54] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-267/2007, “prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/32972630586057/3K-3-267/2007

[55] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 18 d. nutartis, supra note 48.

[56] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-415/2009,“ prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/153691931098582/3K-3-415/2009 ; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 05 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-123/2011 “prieiga per internetą: http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/paieska.aspx?card_id=A59241A9-B82B-4848-B0E9-50DAB5A9FEB7

[57] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-147/2013 “prieiga per internetą: http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=6e73cd38-cb3c-44f9-bb28-a6c6c62ae03a ; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-550/2013 “prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/37820507737064/3K-3-550/2013

[58] “Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, supra note 23.

[59] “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2008 “prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/225918967000597/3K-3-73/2008

nustatymo, netaikoma civilinė atsakomybė už žalą aplinkai, nors reali žala *de facto* padaryta aplinkai, tačiau lieka neatlyginta.

2.2.Žalos aplinkai atlyginimo būdai

Aplinkos apsaugos įstatyme nustatyta, kad padariusieji žalą asmenys privalo atkurti aplinkos būklę, jeigu galima, iki pirminės būklės buvusios iki žalos aplinkai atsiradimo, ir atlyginti visus nuostolius.[60] Nagrinėjant šią teisinę nuostatą galime išskirti du aplinkai padarytos žalos atlyginimo būdus: žalos, padarytos aplinkai, atlyginimas natūra atkuriant pažeistos aplinkos būklę ir aplinkai padarytos žalos, išreikštos nuostolių forma, kompensavimas pinigais.[61]

Pirmasis būdas - žalos, padarytos aplinkai, atlyginimas natūra atkuriant pažeistos aplinkos būklę, kiek specifiškas ir dažnai sunkiai įgyvendinamas. Atlikus teismų praktikos analizę darytina išvada, kad teisminio proceso šalis, pageidaujanti atlyginti žalą aplinkai natūra, tikisi, kad tai bus kur kas finansiškai pigiau nei paskaičiuota žala pagal atitinkamus metodus kompensuojant žalą pinigais. Dažnai žalos atlyginimas natūra nėra taikomas, kadangi kaip pastebėjo teismai, nagrinėdami bylas už žalą aplinkai, aplinkos objektų savybės yra specifinės, pvz. neįmanoma atkurti sunaikintų paukščių pirmykštės būklės. Objektyvumo dėlei reiktų pritarti I. Žvaigždinienės nuomonei, kad „kai kuriems aplinkos objektams padarytą žalą vis dėlto įmanoma atlyginti natūra, (pvz., specialiomis priemonėmis galima atkurti pažeisto dirvožemio pirmykštę būklę; galima atsodinti iškirstą mišką; o tada, kai žala padaroma sunaikinus ar pakeitus natūralias reljefo formas (pvz., nukasant, supilant kalvas ar pan.), galima panaikinti šiuos pažeidimus ir atkurti pirmykštį reljefą), aplinkos būklės atkūrimo procesai susiję su ilgu laikotarpiu ir specialiomis sąlygomis.“[62] Darytina išvada, kad tik teismui įvertinus, kad objektyviai įmanoma atlyginti natūra aplinkai padarytą žalą ir kad pažeidėjas per nustatytą laiką sugebės atkurti pirmykštę aplinkos objekto būklę, toks reikalavimas bus patenkintas.

Antras būdas - aplinkai padarytos žalos, išreikštos nuostolių forma, kompensavimas pinigais, taikomas tuomet, kai objektyviai įvertinus visas aplinkybes darytina išvada, kad pažeidėjas nesugebės atlyginti padarytą žalą aplinkai natūra. Objektyvumo dėlei reiktų paminėti, kad teismų praktikoje pasitaiko atveju, kai pažeidėjas įpareigotas atlyginti aplinkai padarytą žalą natūra, tačiau dėl tam tikrų priežasčių vengia tai padaryti, tuomet taip pat taikomas antrasis žalos atlyginimo metodas.[63]

---

[60] ''Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas,'' supra note 19.
[61] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5., p 79.
[62] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5, p. 79.
[63] Ibid.

Pabrėžtina, kad teismams tenka didelė atsakomybė siekiant, kad būtų užtikrintas žalos aplinkai pašalinimas ir atlyginimas, todėl ypatingai svarbu tinkamai įvertinti visas faktines aplinkybes ir teisingai nustatyti atlygintinas sumas.[64]

2.3. Žalos aplinkai fakto nustatymas, įvertinimas ir apskaičiavimas

Taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai ir siekiant atlyginti žalą aplinkai labai svarbus momentas yra žalos fakto nustatymas. Žalos aplinkai atsiradimo faktas nėra preziumuojamas, o turi būti įrodomas. Tam, kad būtų taikoma Aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 9 d. įsakymu Nr. 471 patvirtinta Aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodika[65], kuria remdamasi apskaičiuojamas žalos aplinkai, turi būti nustatytas tam tikrais veiksmais padarytas žalos aplinkai padarymo faktas. Minėtoje metodikoje įtvirtinta nuostata, kad padarytos žalos atlyginimo dydžiai skaičiuojami, žalai atsiradus dėl ilgalaikės ūkinės veiklos arba dėl vienkartinio (ūmaus) teršimo, kai žala padaroma išmetus teršalus neleistinoje vietoje, neleistinu būdu (be aplinkos apsaugos institucijų išduoto leidimo) arba kitaip užteršus aplinkos komponentus (vandens telkinius, žemės paviršių ir/ar gilesnius jos sluoksnius, aplinkos orą), o taip pat metodika skirta įvertinti žalą aplinkai (jos komponentams), kuri pasireiškia tolimesnėje ateityje.[66]

Pagal teismų suformuota praktiką žalos aplinkai fakto aplinkybės turi pagrįsti ir įrodyti ieškovas, o tai padaryti gali įrodant vieną iš elementų: neigiamą gamtos elementų pokytį arba šių elementų funkcijų, turimų savybių, naudingų aplinkai ar žmonėms, pablogėjimą.[67]

Pagal ES Direktyvą 2004/35/EB17 reikalaujama, kad žala būtų konkreti ir apskaičiuojama, todėl turi būti nustatytas ir įvertintas jos faktas bei apskaičiuotas dydis.[68] ES Direktyvoje 2004/35/EB17 yra pateikiami žalos įvertinimo kriterijai diferencijuotai, atsižvelgiant į konkrečius aplinkos objektus bei išteklius, pavyzdžiui:

žala žemei , kuri suprantama kaip bet koks žemės užteršimas, kuris kelia didelį pavojų, kad žmonių sveikatą gali paveikti medžiagų, preparatų, organizmų arba mikroorganizmų tiesioginis arba netiesioginis naudojimas žemėje, ant jos arba po ja[69];

---

[64] Ibid., p. 80.

[65] "Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 9 d. įsakymas Nr. 471 dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodikos patvirtinimo," Valstybės žinios, 93-4026 (2002), prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.876A916E73AB

[66] "Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 9 d. įsakymas Nr. 471, supra note 65.

[67] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-433/2008"prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/123348027414565/3K-3-433/2008

[68] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35/eb , supra note 18.

[69] Ibid.

žala vandeniui suprantama kaip žala, kuri daro reikšmingą neigiamą poveikį tų vandenų ekologinei, cheminei ir (arba) kiekybinei būklei ir (arba) ekologiniam potencialui (pajėgumui)[70], apibrėžtame ES Direktyvoje 2000/60/EB, taip pat Lietuvos Vandens įstatyme;

žala saugomoms rūšims ir natūralioms buveinėms - tai tokia žala, kuri daro joms reikšmingą neigiamą poveikį . Lietuvoje tai valstybės saugomos retos augalijos ir gyvūnijos rūšys bei natūralios jų buveinės. Tokio poveikio reikšmingumas turi būti vertinamas darant nuorodą į pirminę jų būklę;

atsižvelgiant į ES Direktyvos 2004/35/EB17 I priede nustatytus kriterijus;

žmonių sveikata žalos aplinkai kontekste –atkreiptinas dėmesys, kad ES Direktyvos 2004/35/EB17 I priede nurodyta, kad įrodžius žalos poveikį žmogaus sveikatai, tokia žala priskiriama didelei žalai. Tokiu būdu, ES Direktyva 2004/35/EB17 žalos aplinkai sampratą susiejo ir su žmonių sveikata.

Atlikus teismų praktikos analizę darytina išvada, kad siekdamas įrodyti žalą kaip civilinės atsakomybės sąlygą, ieškovas paprastai privalo įrodyti du elementus: žalos padarymo faktą ir žalos dydį. Žalos faktas nepreziumuojamas ir turi būti įrodinėjamas įprasta tvarka. „Žalos dydis taip pat nepreziumuojamas ir turi būti įrodytas, tačiau kai kurių deliktų atveju, kai žala padaroma sudėtingiems pagal savo pobūdį objektams, tarp jų ir aplinkai, žalos dydis nustatomas pagal kompetentingų institucijų parengtas žalos apskaičiavimo metodikas, kurios taikytinos atsižvelgiant į Konstitucijos nuostatas, CK 1.5 straipsnyje įtvirtintus protingumo, teisingumo, sąžiningumo principus, kitas CK bei kitų teisės aktų nuostatas“.[71]

Kai kalbama apie žalą aplinkai *per se* (t.y. ne žalą aplinkos komponentui kaip nuosavybės objektui), tai viešosios teisės normų reguliuojami teisiniai santykiai, tokia žala apskaičiuojama ir atlyginama specialiųjų teisės aktų nustatyta tvarka, o CK tik tiek, kiek šių santykių nereguliuoja specialieji teisės aktai.[72]

Teismų praktikoje žala vis tiek dažniausiai apskaičiuojama ir išreiškiama nuostolių forma, todėl ir šios žalos atlyginimas vertinamas kaip civilinė prievolė. Būtent tokią įstatymų leidėjo poziciją įrodo Aplinkos apsaugos įstatymo 34 straipsnio 2 dalies nuostata, kad ūkio subjektams civilinė atsakomybė taikoma neatsižvelgiant į jų kaltę už bet kokią žalą aplinkai arba realią jos grėsmę, atsiradusią dėl jų ūkinės veiklos, išskyrus šiame įstatyme numatytus atvejus[73]. Šioje normoje aiškiai nustatoma, kad už žalą aplinkai *per se* taikoma civilinė atsakomybė.[74]

---

[70] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB Kokybiškas vanduo Europoje, prieiga per internetą http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=URISERV:l28002b&from=LT ; ''Lietuvos Respublikos Vandens įstatymas,'' Valstybės žinios 104-2615 (1997).

[71] ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 18 d. nutartis, supra note 48.

[72] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5, p. 39.

[73] ''Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas,'' supra note 19.

[74] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5, p. 39.

Kaip minėta šiame magistro baigiamajame darbe, žala aplinkai gali būti padaroma įvairiai: žalojant, naikinant ar neracionaliai naudojant gamtos išteklius, pažeidžiant ekosistemų natūralumą, teršiant aplinką.[75] Žalos atlyginimo dydis paskaičiuojamas kompensuojant pinigais išreikšta ekologinę žalą. Gamtinei aplinkai padarytos žalos dydis apskaičiuojamas diferencijuotai, vadovaujantis teisės aktų patvirtintais įkainių ir nuostolių sudėjimo metodais.

Žalos atskiriems gamtos ištekliams dydžio nustatymo ir apskaičiavimo tvarką Lietuvoje reglamentuoja valstybės institucijų patvirtintos metodikos, pavyzdžiui, Aplinkos ministro įsakymas dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo[76], Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta metodika „Dėl fizinių ir juridinių asmenų neteisėta veika miškuose padarytos žalos aplinkai atlyginimo tvarkos“[77], Aplinkos ministro patvirtinta metodika „Žalos, padarytos laukinei augalijai apskaičiavimo tvarka“[78]. Pažymėtina, kad padarytos miškui ar laukinei augalijai (sunaikinus ar sužalojus mišką jį padegus, taikomas koeficientas 1,3 ir t.t.) žalos dydis apskaičiuojamas pagal norminiuose teisės aktuose nustatytus įkainius, kurie dauginami iš tam tikrų koeficientų.

Įkainių metodas - norminiuose teisės aktuose nustatytos konkrečios pinigų sumos už žalą atskirų rūšių gamtos ištekliams, kurias turi sumokėti atsakomybėn traukiamas asmuo ir sudėtingų skaičiavimų atlikti nereikia.[79] Kadangi šis metodas yra gan paprastas, tai taikomas kur kas dažniau praktikoje nei nuostolių sudėjimo metodas. Minėti įkainiai nustatomi atsižvelgiant į tam tikrus veiksnius, pavyzdžiui, atskirų augalų ar gyvūnų vertę, retumą ar pan.

Nuostolių sudėjimo metodas – atlygintinų nuostolių suma, apskaičiuojama pagal patvirtintose metodikose nustatytas formules, sudėjus nuostolių sumas. Šis metodas taikomas skaičiuojant žalą, padarytą aplinkai užteršus vandens telkinius, atmosferos orą, ar žemę, taip pat sunaikinus ar sužalojus gamtinius kraštovaizdžio kompleksus bei objektus, nes būtent tokiais atvejais neįmanoma iš karto nustatyti aplinkai padarytos žalos dydį: kiekvienu atveju reikia nustatyti ir įvertinti daugybę veiksnių (pvz., teršalų rūšį, kiekį ir kt.).[80]

Analizuojant teismų praktiką darytina išvada, kad nustatant žalos dydį dažna problema kyla dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių padarytos žalos aplinkos užteršimu atlyginimą (Aplinkos apsaugos įstatymo 32–34 straipsniai)[81], aiškinimo ir taikymo, taip pat dėl

---

[75] Ibid., p. 79.

[76] "Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 9 d. įsakymas Nr. 471, supra note 65.

[77] "Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimas Nr. 521 dėl fizinių ir juridinių asmenų neteisėta veika miškuose padarytos žalos aplinkai atlyginimo tvarkos," Valstybės žinios, 40-150120 (2002), prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=f8954e20a5cd11e3aeb49a67165e3ad3

[78] "Aplinkos ministerijos 2000 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr 179 dėl žalos, padarytos laukinei augalijai, apskaičiavimo tvarkos," Valstybės žinios, 38-1070 (2000), prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=100357

[79] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5., p. 80.

[80] Ibid.

[81] "Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas," supra note 19.

minėtų metodikų ir žalos aplinkai kompensavimo piniginiu ekvivalentu santykio. Pažymėtina, kad minėtos metodikos žalos fakto neįrodo, jį reikia įrodyti bendraisiais civilinėje teisėje įtvirtintais įrodinėjimo principais.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad net ir pritaikius atitinkamą metodą apskaičiuojant žalą aplinkai, o teismui išnagrinėjus bylą žala aplinkai iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad tarsi atlyginta, tačiau visi veiksmai, kuriuos reikia atlikti siekiant nustatyti žalos dydį aplinkai užima laiko, todėl visuomet išlieka tam tikra žalos dydžio dalis, kuri lieka neatlygintina aplinkai.

Atliekant teismų praktikos analizę, darytina išvada, kad dažnai teismui iškyla didelė atsakomybė priimant sprendimus dėl žalos dydžio nustatymo. Pavyzdžiui, bylose, kur nagrinėjamas žalos dydis už gaisro padarinius miškuose, dažniausiai teismas apsiriboja būtent gaisro klausimu, tačiau retai kada atidžiau pažvelgiama, ar gaisro metu nenukentėjo paukščiai ar gyvūnai iš Raudonosios knygos. Juk tokiu atveju žalos dydis išaugtų kelis kart. Kitą vertus, tai galėtų patekti į teismų diskrecijos ribą.

Dar viena opi problema yra ta, kad pirminiuose veiksmuose siekiant nustatyti žalos faktą aplinkai, dažnai nėra eksperto išvadų, dėl ko teismų praktikoje nėra įrodomas žalos faktas ir galiausiai juridiškai „nelieka" žalos aplinkai, nors reali žala vis tiek padaryta aplinkai ir deja, yra neatlyginta.

Apibendrinant šį skyrių galima reziumuoti, kad realios žalos aplinkai grėsmės sąvokos neapibrėžtumas nacionalinėje teisėje yra probleminis teismų praktikoje, kadangi nėra aišku kaip tokia žala turi būti nustatyta bei apskaičiuota, formuojama nevieninga teismų praktika, nesant realios žalos aplinkai nustatymo, netaikoma civilinė atsakomybė už žalą aplinkai ir žala lieka neatlyginta. Nagrinėjant Aplinkos apsaugos įstatymą išskirti du aplinkai padarytos žalos atlyginimo būdai: žalos, padarytos aplinkai, atlyginimas natūra atkuriant pažeistos aplinkos būklę ir aplinkai padarytos žalos, išreikštos nuostolių forma, kompensavimas pinigais. Atlyginimo būdams taikomi įkainių ir nuostolių sudėjimo metodai. Atlikus teismų praktikos analizę darytina išvada, kad teisminio proceso šalis, pageidaujanti atlyginti žalą aplinkai natūra, tikisi, kad tai bus kur kas finansiškai pigiau nei paskaičiuota žala pagal atitinkamus metodus kompensuojant žalą pinigais. Teismų praktikoje dažniausiai taikomas aplinkai padarytos žalos kompensavimas pinigais. Teismams, nagrinėjantiems bylas, susijusias su žalos atlyginimu aplinkai, tenka didelė atsakomybė siekiant, kad būtų užtikrintas žalos aplinkai pašalinimas ir atlyginimas, todėl ypatingai svarbu tinkamai įvertinti visas faktines aplinkybes ir teisingai nustatyti atlygintinas sumas. Pagal teismų suformuota praktiką žalos aplinkai fakto aplinkybes turi pagrįsti ir įrodyti ieškovas, o tai padaryti gali įrodant vieną iš elementų: neigiamą gamtos elementų pokytį arba šių elementų funkcijų, turimų savybių, naudingų aplinkai ar žmonėms, pablogėjimą.

3. BENDRIEJI CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ ŽALĄ APLINKAI TAIKYMO ATSKIRIEMS SUBJEKTAMS YPATUMAI

Šiame skyriuje nagrinėjami bendrieji civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo atskiriems subjektams ypatumai, atskleidžiamas civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymas fiziniams asmenims ir analizuojamas juridinių asmenų (ūkio subjektų) specifiškumas, taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai.

Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai subjektas pasižymi bendraisiais civilinės atsakomybės subjekto požymiais. Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai subjektu gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys, savo veika sukėlę žalą aplinkai ar tokios žalos grėsmę.

Kaip jau buvo minėta, kaip ypatingi atsakomybės subjektai Aplinkos apsaugos įstatyme išskiriami ūkinės veiklos subjektai. „Civilinei atsakomybei už aplinkosaugos teisės pažeidimus yra būdinga tai, kad taikant šią teisinės atsakomybės rūšį nereikia įrodyti juridinio asmens (pažeidėjo) kaltės. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme nustatyta, kad ūkio subjektams civilinė atsakomybė taikoma, neatsižvelgiant į jų kaltę, už bet kokią žalą aplinkai arba realią grėsmę, atsiradusią dėl jų ūkinės veiklos.“[82]

Subjektų, kurių veikla susijusi su žala aplinkai samprata ES Direktyvoje 2004/35/EB ir Aplinkos apsaugos įstatyme skiriasi. ES Direktyvoje 2004/35/EB nurodyta, kad „subjektas“ –tai fizinis arba juridinis, privatus arba viešasis asmuo, kuris vykdo arba kontroliuoja „profesinę veiklą“, kuri savo ruožtu apibūdinama kaip bet kuri veikla, vykdoma kaip ūkinė veikla, verslas arba įmonė, nepriklausomai nuo to ar ji yra privati, viešoji, siekianti ar nesiekianti pelno.[83] Aplinkos apsaugos įstatyme šie subjektai apibūdinti siauriau-tai gamtos išteklių naudotojai bei asmenys, vykdantys ūkinę veiklą, kurie vadinami –ūkio subjektais.[84]

„Aplinkos apsaugos įstatyme nurodyta, jog gamtos išteklių naudotojai ir asmenys, vykdantys ūkinę veiklą, privalo imtis visų būtinų priemonių, kad būtų išvengta žalos aplinkai, žmonių sveikatai ir gyvybei, kitų asmenų turtui ir interesams, o pridariusieji žalos privalo atkurti aplinkos būklę, esant galimybei, iki pirminės būklės, buvusios iki žalos aplinkai atsiradimo, ir atlyginti visus nuostolius.“[85]

---

[82] Eduardas Monkevičius et al., supra note 10, p. 307.
[83] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35/eb, supra note 18.
[84] ''Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas,'' supra note 19.
[85] Eduardas Monkevičius et al., supra note 10, p. 306.

3.1. Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymas fiziniams asmenims

Civilinėn atsakomybėn už žalą aplinkai gali būti traukiami tik teisės aktų nustatyto amžiaus sulaukę pakaltinami fiziniai asmenys. CK 2.5 straipsnio 1 dalyje nustatoma, kad fizinio asmens galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas (civilinis veiksnumas) atsiranda visiškai asmeniui sulaukus pilnametystės, t.y. aštuoniolikos metų.[86] Kaip matome, žalą aplinkai pats visiškai privalės atlyginti tik pilnametis asmuo.

Svarbu pažymėti, kad nepilnamečiai asmenys nėra visiškai atleidžiami nuo atsakomybės. CK 6.275 straipsnyje nustatoma, kad už nepilnamečio iki keturiolikos metų padarytą žalą atsako jo tėvai ar globėjai, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jų kaltės, o jeigu nepilnametis iki keturiolikos metų padaro žalą tuo metu, kai jis yra mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos prižiūrimas, už tą žalą atsako ši institucija, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jos kaltės.[87]

Nepilnametis nuo keturiolikos ik aštuoniolikos metų vadovaujantis CK 6.276 straipsnio nuostatomis, už savo padarytą žalą atsako bendraisiais pagrindais, tačiau kai toks nepilnametis neturi turto ar uždarbio, kurio pakaktų jo padarytai žalai atlyginti, atitinkamą žalos dalį turi atlyginti jo tėvai ar rūpintojas, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jų kaltės.[88] Atkreiptinas dėmesys į nepilnamečio asmens kaltės ypatumus: nepilnamečio asmens kaltė – nepakankamas atidumas ir apdairumas, tėvų (globėjų) kaltė – tai netinkamas auklėjimas ar nepakankama priežiūra, institucijų – nepakankama priežiūra.[89] Atlikus teismų praktikos analizę, darytina išvada, kad ši teisinė nuostata dažnai taikoma bylose, kai atsakovu už nepilnamečio asmens padarytą žalą aplinkai pripažintas vienas iš tėvų.[90] Nors dažniausiai turi atsakyti pažeidėjas, kaip matome iš aukščiau pateikto pavyzdžio, kartais būna taikoma netiesioginė atsakomybė.

Objektyvumo dėlei reiktų paminėti, kad civilinės atsakomybės už žalą aplinkai subjektu gali būti ir pareigūnai, jeigu dėl jų veikimo ar neveikimo buvo padaryta žala aplinkai.

---

[86] "Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas", supra note 23.
[87] Ibid.
[88] Ibid.
[89] Algis Norkūnas ir Simona Selelionytė-Drukteinienė, supra note 31, p. 91.
[90] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio 13 d. nutartis, supra note 54.

3.2.Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo specifiškumas juridiniams asmenims (ūkio subjektams)

Civilinėn atsakomybėn už žalą aplinkai gali būti traukiami tik teisės aktų apibrėžti juridiniai asmenys. CK 2.33 straipsnio 1 dalyje nustatoma, kad juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme.[91]

Reiktų paminėti, kad pagal CK nuostatas juridiniai asmenys skirstomi į viešuosius ir privačiuosius. Viešieji juridiniai asmenys yra valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudos sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių pagrindinis tikslas yra tenkinti viešuosius interesus, o privatieji juridiniai asmenys – tai juridiniai asmenys, kurių pagrindinis tikslas – tenkinti privačius interesus.[92]

Juridiniai asmenys, kaip civilinės atsakomybės už žalą aplinkai subjektai, už jų veika padarytą žalą aplinkai atsako visu jiems nuosavybės ar patikėjimo teise priklausančiu turtu. „Kai juridinis asmuo yra neribotos civilinės atsakomybės asmuo, už padarytą žalą jis atsako ne tik juridinio asmens turtu, bet prireikus ir juridinio asmens dalyvio turtu.“[93]

Kaip jau buvo minėta, kaip ypatingi atsakomybės subjektai Aplinkos apsaugos įstatyme išskiriami ūkinės veiklos subjektai, kuriems numatyta taikyti griežtąją atsakomybę už bet kokią dėl jų veiklos atsiradusią žalą aplinkai.[94]

Vienas iš bendrųjų teisinės atsakomybės principų – atsakomybė gali būti taikoma tik už kaltą asmens veiklą. CK 6.248 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilinė atsakomybė atsiranda tik jeigu įpareigotas asmuo yra kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kai civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės.[95] Šia norma, viena vertus, nustatoma bendroji taisyklė, kad atsakomybė galima tik esant asmens kaltei, kita vertus, nustatoma – leidžiama nustatyti šios taisyklės išimtis. Viena iš tokių išimčių įtvirtinta Aplinkos apsaugos įstatymo 34 straipsnio 2 ir 3 dalyse: ūkio subjektams taikoma civilinė atsakomybė neatsižvelgiant į jų kaltę už bet kokią žalą aplinkai arba realią jos grėsmę, atsiradusią dėl jų ūkinės veiklos, išskyrus Aplinkos apsaugos įstatyme numatytus atvejus: nurodyta civilinė atsakomybė netaikoma asmenims, vykdantiems veiklą, kurios pagrindinė paskirtis – krašto apsauga arba tarptautinis saugumas ir kurios vienintelė paskirtis – apsauga nuo stichinių nelaimių. [96]

---

[91] "Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas", supra note 23.
[92] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5, p. 64.
[93] Ibid., p. 60.
[94] "Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas," supra note 19.
[95] "Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas", supra note 23.
[96] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5, p. 56.

„Griežtos atsakomybės (angl. *strict liability*) doktrina – tai kaltės įrodymo privalomumu paremtos atsakomybės (angl. *fault-based liability*) išimtis, kurios vyraujantis ir esminis elementas – atsakomybės taikymas asmenims neįrodinėjant jų kaltės. Šios doktrinos tikslas – sulaikyti potencialius pažeidėjus nuo beatodairiško elgesio ir nereikalingų nuostolių, priverčiant juos imtis visų įmanomų atsargumo priemonių. Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatyme įtvirtinus ūkio subjektų (t. y. juridinių asmenų) civilinę atsakomybę už aplinkos apsaugos teisės pažeidimus, neatsižvelgiant į ūkio subjektų kaltę, žengtas svarbus žingsnis įtvirtinant griežtos atsakomybės doktriną taikant civilinę atsakomybę aplinkosaugos srityje.“[97]

ES Direktyva 2004/35/EB numato du atsakomybės už žalą aplinkai rėžimus. Vadovaujantis minėtos Direktyvos nuostatomis giežtosios atsakomybės rėžimas taikytinas tik asmenims, kurie vykdo pavojingas ar potencialiai pavojingas aplinkai veiklas, nurodytas Direktyvos priede.[98] Antrasis atsakomybės rėžimas taikomas visoms veikloms, tačiau šiuo atveju turi būti įrodyta kaltė, tyčia ar neatsargumas dėl atsiradusios žalos, t.y. šiuo atveju bus taikomas kalte pagrįstos atsakomybės rėžimas.[99]

Reiktų pritarti I. Žvaigždinienės nuomonei, kad „aplinkos apsaugos įstatymas įtvirtina griežtosios atsakomybės rėžimą visiems gamtos išteklių naudotojams ir ūkio subjektams, kai padaroma žala 32 straipsnio 1 – 3 punktuose išvardytiems aplinkos komponentams, o ūkio subjektams griežtoji atsakomybė taikytina ir tais atvejais, kai žala padaroma ir kitiems nei išvardyti aplinkos komponentams.“[100]

„Kaip vienas iš ryškiausių “perkeltosios” atsakomybės pavyzdžių paminėtinas JAV Visapusiško aplinkosauginio reagavimo, kompensavimo ir atsakomybės aktas 92 (toliau – VARKAA). Pagal šį teisės aktą išskiriamos keturios grupės atsakingų subjektų, kurie privalo padengti visas išlaidas, patenkančias į VARKAA reguliavimo sritį:

1) dabartiniai savininkai ir operatoriai;
2) buvę savininkai ir operatoriai (kai pavojingų medžiagų emisija įvyko jiems valdant turtą);
3) asmenys, kurie organizavo medžiagų išmetimą ar apdirbimą (dažnai vadinami gamintojais (angl. *generators*), nors iš tikrųjų ši sąvoka gali apimti ir asmenis, kurie yra tik tarpininkai);
4) gabentojai, kurie parinko vietą medžiagoms išmesti ar apdirbti.“[101]

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nacionalinėje teisėje pareiga atlyginti žalą aplinkai nustatoma tik gamtos išteklių naudotojams ir ūkio subjektams, kurie savo veikla (ar neveikimu) padarė žalą aplinkai arba sukėlė realią grėsmę t.y. tiesiogiai su žalos atsiradimu susijusiems

[97] Linas Meškys, supra note 11.
[98] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35/eb, supra note 18.
[99] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5, p. 57.
[100] Ibid.
[101] Ibid., p. 62.

asmenims, taip pat valstybės ar savivaldybių institucijoms, kai neįmanoma nustatyti tikrųjų žalos sukėlėjų.[102]

Apibendrinant šį skyrių galima reziumuoti, kad civilinės atsakomybės už žalą aplinkai subjektas pasižymi bendraisiais civilinės atsakomybės subjekto požymiais. Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai subjektu gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys (ūkio subjektai), savo veika sukėlę žalą aplinkai ar tokios žalos grėsmę. Civilinėn atsakomybėn už žalą aplinkai gali būti traukiami tik teisės aktų nustatyto amžiaus sulaukę pakaltinami fiziniai asmenis ir tik teisės aktų apibrėžti juridiniai asmenys. Kaip ypatingi atsakomybės subjektai Aplinkos apsaugos įstatyme išskiriami ūkinės veiklos subjektai, kuriems numatyta taikyti griežtąją atsakomybę už bet kokią dėl jų veiklos atsiradusią žalą aplinkai. Reikia pažymėti, kad nuo subjekto teisinės padėties labai priklauso ir taikomos civilinės atsakomybės už žalą aplinkai pobūdis.

[102] "Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas," supra note 19.

4. KITŲ VALSTYBIŲ PRAKTIKA TAIKANT CIVILINĘ ATSAKOMYBĘ UŽ ŽALĄ APLINKAI IR NACIONALINĖS TEISMŲ PRAKTIKOS, SPRENDŽIANT BYLAS, SUSIJUSIAS SU CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ ŽALĄ APLINKAI TAIKYMU, ANALIZĖ

Šiame magistro baigiamojo darbo skyriuje atskleidžiama kitų valstybių – Vokietijos, Danijos ir Italijos praktika taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai. Reiktų pritarti I.Žvaigždinienės nuomonei, kad „daugelyje užsienio valstybių civilinė atsakomybė taikoma tik pažeidus privatų interesą, nes žalos aplinkai atlyginimo klausimai sprendžiami pažeidėjams skiriant milijonines baudas, o surinktos lėšos naudojamos aplinkos būklei atkurti, tačiau reiktų pabrėžti, kad daugelyje valstybių žalos aplinkai (žalos, padarytos užteršus žemę, vandenį, žalos saugomoms rūšims ir buveinėms, taip pat žalos biologinei įvairovei ir kt.) atlyginimo klausimai priskiriami viešosios/administracinės teisės, o žalos asmenims ir jų turtui atlyginimo klausimai – privatinės/civilinės teisės reguliavimo sričiai.“[103] Taip pat šiame skyriuje analizuojama Konstitucinio Teismo doktrina ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika, sprendžiant bylas, susijusias su civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymu.

Vokietijos praktika taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai

Vokietijoje aplinkos apsaugą daugiausiai reglamentuoja nacionaliniai teisės aktai. Nors nacionalinės teisės aktams didelę įtaką daro tarptautinės sutartys ir ypač Europos Sąjungos direktyvos.

Vokietijos nacionalinėje teisėje galima išskirti svarbiausius aplinkos apsaugos šaltinius: federacinės vyriausybės ir parlamento priimti teisės aktai, poįstatyminiai - vykdomieji potvarkiai. Pagrindiniai aplinkos apsaugos principai įtvirtinti šiuose įstatymuose: Emisijos kontrolės įstatymas (vok. *Bundes-Immissionsschutzgesetz*), Atliekų tvarkymo įstatymas (vok. *Kreislaufwirtschaftsgesetz*) , Vandens išteklių įstatymas (vok. *Wasserhaushaltsgesetz*), Dirvožemio apsaugos įstatymas (vok. *Bundes-Bodenschutzgesetz*), Gamtos apsaugos ir kraštovaizdžio įstatymas (vok. *Bundes-Naturschutzgesetz*), Poveikio aplinkai vertinimo įstatymas (vok. *Umweltverträglichkeits-prüfungsgesetz*)[104]. Nesilaikant minėtų įstatymų taikoma administracinė, civilinė ir baudžiamoji atsakomybės.

---

[103] Indrė Žvaigždinienė, supra note 5, p. 41.

[104] Environmental law and practice in Germany: overview 2005, Prieiga per internetą: http://uk.practicallaw.com/4-503-0486

Didžiojoje dalyje Vokietijos federacinių vienetų (žemių) aplinkos apsaugos pažeidimai patenka į viešosios/administracinės teisės reguliavimo sritį ir už pastaruosius yra taikomos administracinės baudos, tam tikros veiklos laikinas sustabdymas ar licencijos verstis tam tikra veikla panaikinimas, pavyzdžiui, nesilaikant Emisijos kontrolės ar vandens išteklių įstatymo nuostatų.[105]

Į privatinės teisės reguliavimo sritį patenka žalos asmenims ir jų turtui atlyginimo klausimai, kurie kilo iš žalos aplinkai, pavyzdžiui, trečiųjų asmenų reikalavimai, kylantys iš patirtų nuostolių dėl žalos atlyginimo aplinkai.[106]

Baudžiamosios atsakomybės taikymas už žalą aplinkai nėra paplitęs Vokietijos nacionalinėje teismų praktikoje, dažniausiai ši atsakomybė kyla užteršiant vandenį ar orą, pažeidžiant aplinkosauginius įstatymus, taip pat atliekų gabenimas, kuris gali sukelti grėsmę aplinkai. Už tokias nusikalstamas veikas baudžiama bauda arba laisvės atėmimu iki 10 metų. [107]

Didelę reikšmę Vokietijos nacionalinėje teisėje siekiant atlyginti žalą aplinkai turėjo 1991 m. priimtas Aplinkos atsakomybės įstatymas (vok. *Umwelthaftungsgesetz*), kuriame įtvirtintas griežtos atsakomybės (angl. *strict liability*) institutas, kuris taikomas asmenims, kurie įrašyti minėto įstatymo priede,- faktiškai visos įmonės, kurioms reikalingi leidimai pagal Teršimo kontrolės įstatymą,- jiems galioja griežtosios atsakomybės principas.[108] Minėtame įstatyme įtvirtinta prievolė valdžios įgaliotiems asmenims registruoti ir viešinti visus atvejus, kurie sukėlė ar galėjo sukelti žalą aplinkai.

Taip pat pagal Aplinkos atsakomybės įstatymą yra numatyta, kad juridinis asmuo, kurio veikla priskiriama prie ypač pavojingos aplinkai, privalo apsidrausti savo veiklą, kad esant galimai grėsmei ar padarytai žalai aplinkai, būtų galima kompensuoti patirtą žalą aplinkai.[109] Ši įtvirtinta sąlyga labai reikšminga Vokietijos nacionalinėje teismų praktikoje, kadangi žala aplinkai gali būti greičiau ir efektyviau atlyginama.

Civilinės atsakomybės taikymas už žalą aplinkai Vokietijoje buvo pamažu griežtinama, tiek bendrosiomis civilinės atsakomybės taikymo principais, tiek skiriant ypatingą dėmesį aplinkos apsaugos norminių aktų įtvirtinimu nacionalinėje teisėje. Pagrindinės atsakomybės už aplinkosaugos pažeidimus įtvirtintos Vandens įstatyme ir Teršimo kontrolės įstatyme. Tiek griežta, tiek bendra civilinė atsakomybė gali kilti teršėjui už teršalų paleidimą į vandenis, kurie padarė žalą aplinkai. Griežtoji atsakomybė – atsakomybė be kaltės taikoma už aplinkai padarytą žalą viršijant

---

[105] Environmental law and practice in Germany: overview, supra note 104.
[106] Ibid.
[107] Ibid.
[108] Annual Survey of International & Comparative Law 8-25-2010) The Environmental Law System of the Federal Republic of Germany Vol. 3: Iss. 1, Article 6 (1996)Monika T. Neuman, 40, prieiga per internetą: http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1021&context=annlsurvey
[109] Ibid.

išduotų Teršimo leidimuose nurodytas normas. Griežta atsakomybė gali būti taikoma ir kartu su civilinio kodekso sąlygomis privačiuose santykiuose, tačiau turi būti įrodyta žala ir ši įrodinėjimo našta tenka ieškovui.[110].

Danijos praktika taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai

Danijoje įstatymų, susijusių su aplinkosauga pažedimimai gali sukelti įvairias atsakomybės formas, kurios priskiriamos tiek viešosios/administracinės teisės, tiek privatinės/civilinės teisės, tiek baudžiamosios teisės reguliavimo sričiai. [111]Fundamentali sąlyga, kuri turi būti norint patraukti asmenį tiek baudžiamojon, tiek civilinėn atsakomybėn už žalą aplinkai,- aplaidi veika.[112] Paprastai tai nėra sunku įrodyti,- Danijos teismų praktikoje tai nesudaro didelių kliūčių priteisti žalos atlyginimą aplinkai. Įdomu tai, kad Danijos teismų praktikoje, jei aplaidumas nustatoma už žalą aplinkai taikant baudžiamąją atsakomybę, tai neišvengiamai aplaidumas bus įrodytas taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai.[113] Pavyzdžiui, jei subjektui išduotas taršos leidimas, tačiau jis teršia aplinką daugiau nei numatyta taršos leidime, tokiu atveju subjektas bus kaltinamas aplaidžia veika, nepriklausomai nuo to, ar traukiamas baudžiamojon, ar civilinėn atsakomybėn.

Svarbu paminėti ir tai, kad ekologinės teisės prasme, 1994 m. priimtas Atsakomybės už žalą aplinkai įstatymas, kuriuo buvo įtvirtinta griežtosios atsakomybės taikymas (angl. *strict liability*) už aplinkai keliančią grėsmę ir sukeltos žalos atlyginimą, kurios esmė - atsakomybės taikymas asmenims neįrodinėjant jų kaltės, priverčiant juos imtis visų įmanomų atsargumo priemonių dėl galimos žalos aplinkai.[114]

Šiame įstatyme įtvirtinti prevencijos ir kontrolės principai siekiant apsaugoti aplinką nuo galimos realios žalos aplinkai. Įstatyme įvirtinti principai taikomi ne tik orui, vandeniui ir dirvožemiui, bet taip pat ir triukšmui.[115]

Taikant griežtąją atsakomybę be kaltės, svarbu įrodyti žalos atsiradimo faktą. Danijos teismų praktikoje dažnai bylose, kuriose nagrinėjami dirvožemio teršimo atvejai, valstybinės institucijos ar savivaldybės, kurios inicijavo užterštо objekto išvalymą nuo konkrečios taršos, gali pateikti ieškinį dėl patirtos žalos atlyginimo. Kalbant apie juridinius asmenis, kuriems taikoma

---

[110] Annual Survey of International & Comparative Law 8-25-2010, supra note 108.
[111] Henrik Puggaard, Lene Lange and Kristian Skovgard Larsen. ''Denmark,'' Lett Law Firm, žiūrėta 2016 04 02 http://www.slideshare.net/Skogge08/denmark-31434969
[112] Chris Clarke. ''Update comparative legal studies,'' žiūrėta 2016 04 03 http://www.asser.nl/upload/eel-webroot/www/documents/Dossiers/legalstudy_full.pdf
[113] Henriette Soja. ''Denmark,'' žiūrėta 2016 04 10. http://en.horten.dk/~/media/Artikler/ENV12-Denmark-ver2.pdf
[114] Chris Clarke, supra note 112.
[115]Moalem Weitemeyer. ''Denmark:Environmental Law,'' žiūrėta 2016 04 09 http://www.mondaq.com/x/169684/EU+Regulatory+Law/Environmental+Law

civilinė atsakomybė už žalą aplinkai, tai vadovai gali būti nubausti tik tokiu atveju, jei bus įrodyta, kad pastarieji aktyviais veiksmais sukėlė neteisėtą veiką, nukreiptą prieš aplinką.[116] Reiktų atkreipti dėmesį, kad visgi už aplinkai sukeltą žalą Danijoje taikomos piniginės baudos.

Italijos praktika taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai

Pagal Italijos nacionalinę teisę, priklausomai nuo aplinkos pažeidimo, gali būti taikoma administracinė, civilinė ir baudžiamoji atsakomybė. Pagal Italijos aplinkos apsaugos įstatymą, dalis pažeidimų laikomi baudžiamuoju nusikaltimu, pavyzdžiui, už aplinkai sukeltos žalos nusikaltimus gali būti taikytas laisvės atėmimas nuo 6 mėnesių iki 3 metų, taip pat skiriant ir pinginę baudą.[117] Italijos teismų praktikoje bylose dėl dirvožemio ar gruntinio vandens užteršimo ar netgi esant grėsmei juos užteršti, taip pat buvo taikoma baudžiamoji atsakomybė, skiriant laisvės atėmimą iki dviejų metų ir piniginę baudą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad bausmė gali būti padidinta, jei buvo trukdoma įgaliotiems asmenims apžiūrėti ir užprotokoluoti aplinkosaugos pažeidimą.

Civilinė atsakomybė už žalą aplinkai Italijoje taikoma, jei nesilaikoma aplinkos reguliavimo principų ir tai sukelia trečiajai šaliai teisę reikalauti kompensacijos dėl patirtos žalos aplinkai likvidavimo. Pabrėžtina, kad atsakovas gali įrodinėti, jog nėra priežastinio ryšio tarp įstatymų, saugančių aplinką ir faktiško žalos sukėlimo, ar gali įrodinėti, kad ėmėsi visų įmanomų veiksmų išvengti žalos aplinkai, įrodžius vieną iš šių aplinkybių trečiajai šaliai kompensacija nepriteisiama. [118]

Pabrėžtina, kad civilinė atsakomybė kylanti už žalą aplinkai negali būti perleista tretiesiems asmenims per sutartinius santykius. Pavyzdžiui, pirkėjas negali būti laikomas atsakingu už žalą aplinkai, kurią prieš tai sukėlė pardavėjas.[119]

Kai žala aplinkai padaroma pavojingu veikimu ar naudojant pavojingas medžiagas, Italijos Civilinis kodeksas, 2050 str., numato griežtąją atsakomybę ir įrodinėjimo pareigą įgyja kaltinamasis, kuris norėdama išvengti atsakomybės turi įrodyti, kad jis ėmėsi visu protingų priemonių, kad išvengtų žalos aplinkai.[120] Italijoje, siekiant apsaugoti dirvožemį ir gruntinį vandenį pagal Aplinkos apsaugos įstatymą, kuriame įtvirtintas „teršėjas moka principas", pagal kurį teršėjas atsakingas už bet kokią žalą ir privalo tinkamais veiksmais pašalinti atsiradusią aplinkai žalą kuo skubiau.

---

[116] Henriette Soja, suora note 113.

[117] "The International Comprative Legal Guide to: Environment Climate Change Law 2011," žiūrėta 2016 04 09, http://www.freshfields.com/uploadedFiles/SiteWide/Knowledge/Environment%20Law%202011%20Italy.pdf

[118] Ibid.

[119] "Environmental law and practice in Italy: overview," žiūrėta 2016 04 09, http://us.practicallaw.com/1-503-2608

[120] Ibid.

Nagrinėjant Italijos aplinkos apsaugos įstatymą ir Civilinį kodeksą, iš kurių matyti, kad tiek valstybė, tiek vietos savivalda, kurioje įvyko žala aplinkai turi teisę reikalauti žalos kompensacijos siekiant atlyginti patirtą žalą šalinant sukeltos aplinkai žalos veiksnius. Italijoje žala aplinkai laikoma viešuoju interesu, todėl teismų praktikoje nemažai bylų, kai visuomeninės organizacijos ar piliečių grupės siekia įrodyti bet kokį aplinkos pablogėjimą. Civilinės atsakomybės taikymas už žalą aplinkai pagal Italijos Civilinį kodeksą, gali būti taikomas juridinių asmenų vadovams, valstybės tarnautojams ir darbuotojams.

4.2. Nacionalinės teismų praktikos, sprendžiant bylas, susijusias su civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymu, analizė

Analizuojant Konstitucinio Teismo doktriną, atsižvelgiant į žemės ir kitų natūraliosios gamtos objektų, kaip ypatingo nacionalinio turto vertę ir reikšmę, pastebėtina, kad buvo suformuluotos teisinės atsakomybės už jiems padarytą žalą taikymo principinės nuostatos „visais atvejais žala (nuostoliai) gamtinei aplinkai turi būti atlyginama nepriklausomai nuo to, ar apskritai yra nustatyta kokia nors gamtinei aplinkai padarytos žalos (nuostolių) atlyginimo metodika.“[121]

Kiek vėliau, t.y. 2005 m. gegužės 13 d. nutarimu Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „įstatymų leidėjas turi uždrausti veiksmus, darančius žalą natūraliai gamtinei aplinkai, jos objektams, ir nustatyti teisinę atsakomybę už tokius veiksmus. Minėti draudimai bei teisinė atsakomybė už šių draudimų nepaisymą turi būti nustatyti tik įstatymu, o šių įstatymų įgyvendinimo tvarka gali būti reglamentuojama ir poįstatyminiuose teisės aktuose.“[122]

Taip pat, svarbus ir 2006 m. kovo 14 d. Konstitucinis nutarimas, kuriuo buvo konstatuota, kad „pabrėžtina ir tai, kad teisinėje valstybėje negali būti nepaisoma bendrojo teisės principo, kad niekas negali turėti naudos iš savo padaryto teisės pažeidimo. [...] Konstitucija netoleruoja tokios situacijos, kai teisės pažeidėjui, *inter alia* tokiam, kuriam pritaikyta sankcija (jis buvo nubaustas) už nustatytų ribojimų, draudimų nepaisymą, natūralios gamtinės aplinkos, atskirų gamtos objektų, ypač vertingų vietovių teisinio režimo pažeidimus, teisės aktais nėra nustatyta pareiga atkurti tai, kas buvo sunaikinta, suniokota, nuskurdinta, nualinta, užteršta ar kitaip pažeista. Tokių teisės pažeidimų padariniai jokiais pagrindais ir jokiomis aplinkybėmis negali būti įteisinti (legalizuoti) vėliau priimtais kokių nors institucijų ar pareigūnų sprendimais.“[123]

Atlikus teismų praktikos, susijusios su civilinės atsakomybės taikymu už žalą aplinkai analize, darytina išvada, kad teismų požiūris į žalos atlyginimą aplinkai nėra atsainus, kadangi

[121] “Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas bylos Nr. 1/02“, žiūrėta per internetą: http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta289/content

[122] “Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas, supra note 2.

[123] “Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas bylos Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04 “, žiūrėta per internetą: http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta198/content

subjektai, sukėlę grėsmę aplinkai ar padarę realią žalą aplinkai, neišvengia pareigos atlyginti aplinkai padarytos žalos.

Atsižvelgiant į tai, kad vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką Lietuvoje formuoja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau LAT), kuriame paprastai nagrinėjami svarbiausios ir didžiausios žalos padarytos aplinkai ir kitiems asmenims atlyginimo atvejai, magistro baigiamojo darbo autorė analizuodama teismų praktiką, sprendžiant bylas, susijusias su civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymą, pagrindinį dėmesį skirs būtent LAT bylų apžvalgai.

Dauguma LAT pasiekiančių civilinių bylų už žalą aplinkai yra susijusi su aplinkai padarytos žalos atlyginimo reikalavimu, kurį subjektams, nepanorusiems geranoriškai atlyginti žalos aplinkai, pareiškia valstybės įgalioti aplinkos apsaugos pareigūnai. Kadangi, padarytos žalos aplinkai pagrindu pažeidėjams kyla civilinė atsakomybė, teisme nagrinėjant aplinkai padarytos žalos klausimą, visų pirma vadovaujamasi specialiaisiais teisės aktais, reguliuojančiais aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimo tvarką, t. y. Aplinkos apsaugos įstatymu, Aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodika ir kitais teisės aktais, tuo tarpu CK nuostatos taikomos subsidariai.

Kur kas mažiau LAT pasiekiančių civilinių bylų už žalą aplinkai yra susijusi su fizinių ir juridinių asmenų pareikštais reikalavimais dėl jiems aplinkos teršimu padarytos žalos atlyginimo. Šioms byloms būdinga tai, kad nagrinėjant tokią bylą yra vadovaujamasi bendrosiomis civilinės teisės normomis, taip pat ir tai, jog be kitų konstatuotinų aplinkybių, taip pat turi būti nustatyta pareiškėjo, kaip užteršto aplinkos komponento savininko ar teisėto valdytojo, teisės į žalos atlyginimą.[124]

Analizuojant teismų praktiką dėl civilines atsakomybės taikymo žalą aplinkai, darytina išvada, kad dažniausiai susiduriama su žala, atsiradusia nuotekom užteršus upę ar upelį (vandens telkinį), arba viršijus leistinus teršalų išmetimo į atmosferą normatyvus. Ypatingai didelė bylų dalis yra dėl aplinkos teršimo naftos produktais, dėl kurių atsiradusi žala aplinkai vertinama šimtatūkstantinėmis sumomis.

Bylose dėl žalos aplinkai atlyginimo pagal bendrąją tvarką ieškovas reikšdamas ieškinį atsakovui turi pateikti teismui įrodymus, kurie patvirtintų žalos padarymo aplinkai (pavyzdžiui vandens telkiniui) faktą bei priežastinio ryšio tarp atsakovo neteisėtos veikos ir atsiradusios žalos buvimą. Todėl atlikus LAT praktikos analizę darytina išvada, kad labai dažnai pareiškėjų

[124] Jolita Petkevičienė, „Atsakomybės už teršimu daromą žalą aplinkai teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo problemos“ (Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2007) 58 , prieiga per internetą http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20090908_193932-74021/DS.005.1.01.ETD

reikalavimų dėl žalos aplinkai atlyginimo klausimas tiesiogiai priklauso nuo to, ar tinkamai, kokybiškai ir teisėtai buvo surinkti žalos aplinkai fakto nustatymą patvirtinantys įrodymai.[125]

Pagal bendruosius civilinės teisės principus, atsakovas savo ruožtu, turi įrodyti, kad žala gamtai padaryta ne dėl jo kaltės. Įgyvendinant Europos Sąjungos reikalavimus, 2005 metais Aplinkos apsaugos įstatymo nuostata, įtvirtinanti atsakomybės už kaltai padarytą neteisėtą veiką tvarką, buvo pakeista visiškai priešinga taisykle, numatančia, jog ūkio subjektams taikoma civilinė atsakomybė už bet kokią žalą aplinkai arba jos realią grėsmę, neatsižvelgiant į jų kaltę.[126] Problematiškumas pasireiškia tuo, jog jeigu Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas savo nutartyse, spręsdamas pritaikytos administracinės nuobaudos už aplinkos teršimo pažeidimą, pagrįstumo klausimą paprastai kaltės požymio neišplėtoja, o kartais net nepamini, tai civilinėse bylose LAT kaltės požymio nustatymui, visada skiriama nemažai dėmesio.[127]

Kaip jau buvo minėta, pagal Aplinkos apsaugos įstatymo 34 straipsnio 2 dalį ūkio subjektams taikoma civilinė atsakomybė, neatsižvelgiant į jų kaltę, už bet kokią žalą aplinkai arba realią jos grėsmę, atsiradusią dėl jų ūkinės veiklos, išskyrus šiame įstatyme nurodytus atvejus.[128] Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad nurodyto įstatymo nustatyta griežtoji atsakomybė (atsakomybė be kaltės) už žalą, padarytą bet kokia ūkine veikla, aplinkai, atsižvelgiant į įstatyme nurodytas išimtis. Tai reiškia, kad civilinei atsakomybei už aplinkai padarytą žalą taikyti turi būti nustatytos trys civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala ir priežastinis neteisėtų veiksmų bei žalos ryšys.[129]

Dėl žalos aplinkai fakto kasacinio teismo išaiškinta, kad, sprendžiant klausimą, ar yra padaryta žala aplinkai, būtina nustatyti vieną iš šių elementų: 1) neigiamą gamtos elementų pokytį arba 2) šių elementų funkcijų, turimų savybių, naudingų aplinkai ar žmonėms, pablogėjimą.[130]Teisėjų kolegija pažymi, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2008 m. lapkričio 18 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Alytaus regiono aplinkos apsaugos departamentas v. UAB „Graanul invest“, „vienodindama teisės normų dėl žalos aplinkai dydžio nustatymo aiškinimo ir taikymo praktiką, nurodė, jog, siekdamas įrodyti

---

[125] ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-226/2002 ''prieiga per internetą: http://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=9872

[126] ''Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas,'' supra note 19.

[127] ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-131/2004 ''prieiga per internetą: http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=24071

[128] ''Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas,'' supra note 19.

[129] ''Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, supra note 23;Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-430/2012 ''prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/225255104684313/3K-3-430/2012

[130] ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 13 d. nutartis, supra note 48.

žalą kaip civilinės atsakomybės sąlygą, ieškovas paprastai privalo įrodyti du elementus: žalos padarymo faktą ir žalos dydį."[131]

Analizuojant teismų praktiką, pastebėtina , kad žalos dydis ir žalos faktas, nepreziumuojamas ir turi būti įrodytas, tačiau kai žala padaroma sudėtingiems pagal savo pobūdį objektams, tarp jų ir aplinkai, nustatomas pagal kompetentingų institucijų parengtas žalos apskaičiavimo metodikas, kurios taikytinos atsižvelgiant į Konstitucijos nuostatas, CK 1.5 straipsnyje įtvirtintus protingumo, teisingumo, sąžiningumo principus, kitas CK bei kitų teisės aktų nuostatas.[132]

Sistemiškai aiškinant pirmiau aptartas Aplinkos apsaugos įstatymo ir jį įgyvendinančios Metodikos nuostatas konstatuotina tai, kad šiais teisės aktais reglamentuojama žalą aplinkai padariusio ūkio subjekto pareiga atkurti aplinkos būklę iki pirminės būklės, buvusios iki žalos aplinkai atsiradimo, imtis veiksmų neutralizuoti paskleistus į aplinką teršalus ir taip siekti sumažinti padarytą žalą arba išvengti didesnės žalos aplinkai. Kai aplinkos užteršimas yra negrįžtamas, žalą padaręs teršėjas ūkio subjektas nesiima veiksmų atkurti aplinkos būklei, sumažinti taršą ar atliekami veiksmai yra nepakankami visiškai atkurti aplinkos būklę, jis privalo atlyginti aplinkai padarytą žalą, kurios padariniai nėra pašalinti visiškai neatkūrus aplinkos būklės, išreikštą piniginiu ekvivalentu. Žalą padariusio asmens atlikti veiksmai ir priemonių ėmimasis natūra siekiant atkurti aplinkos būklę yra reikšmingi apskaičiuojant galutinį žalos dydį, pavyzdžiui nagrinėjant teismų praktiką, atlygintinos žalos dydis apeliacinės instancijos teismo nutartimi apskaičiuotas ir priteistas pagal į aplinką paskleistų teršalų kiekį ir atitinkamai padarytą žalą, įvertinus ir į žalos atlyginimą įskaičius atsakovo surinktų teršalų kiekį, atsakovo faktiškai padarytus veiksmus, siekiant atkurti aplinkos būklę.[133]

Pagal kasacinio teismo išaiškinimus gamtai padarytą žalą privalo atlyginti ją padaręs asmuo ir visiškai nesvarbu, kam priklauso žemė, kurioje atlikti neteisėti veiksmai.[134]

Taikant civilinio proceso nuostatas, teismo priedermė – dalyvauti suprantama, nepažeidžiant konstitucinio teismo nešališkumo principo, sprendžiant tinkamos – turinčios atsakyti pagal ieškinį – šalies nustatymo klausimą. Analizuojant teismų praktiką bylose, kuriose taikoma civilinė atsakomybė už žalą aplinkai ir žalos atlyginimo, teismai susiduria su problema, kai nustatomas materialusis asmenų bendrininkavimas. Tokiu atveju, teismas turėtų pasiūlyti ieškovui

---

[131] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-465/2008 "prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/84114812144283/3K-7-465/2008

[132] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr3K-3-125/2014 "prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/13209966435037/3K-3-125/2014; "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 13 d. supra note 48; "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 18 d. nutartis , supra note 48.

[133] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-61/2014"prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/6057195290485/3K-3-61/2014

[134] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 13 d. nutartis, supra note 48.

įtraukti į procesą ir kitą (naują) atsakovą[135] LAT 2014 m. birželio 30 d. nutartimi nurodė, kad „pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas šią bylą iš naujo, turėtų spręsti, ar yra pagrindas pasiūlyti ieškovui patraukti dalyviais (atsakovais) byloje žemės sklypų, kuriuose buvo sukrautos atliekos, savininkus."[136] Taip pat, Teisėjų kolegija minėtoje nutartyje atkreipia dėmesį į tai, kad „tais atvejais, kai teismas pasiūlo patraukti byloje atsakovais kitus asmenis, jis privalo išaiškinti ieškovui ne tik teisę įtraukti kitą atsakovą, bet ir procesinius padarinius, jeigu ieškovas nesutiktų to padaryti. Jeigu teismas neišaiškina šios teisės ir procesinių padarinių, tai, nagrinėjamu atveju vertinant ir aplinkybę, kad aplinkos apsauga ir gamtai padarytos žalos atlyginimas neabejotinai turi viešojo intereso požymių, gali būti nepasiekti CPK 2 straipsnyje įtvirtinti proceso tikslai."[137]

Apibendrinant šį skyrių galima reziumuoti, kad daugelyje kitų valstybių, tame tarpe ir Vokietijoje, Danijoje ir Italijoje, žalos aplinkai (žalos, padarytos užteršus žemę, vandenį, žalos saugomoms rūšims ir buveinėms, taip pat žalos biologinei įvairovei irk t.) atlyginimo klausimai priskiriami viešosios/administracinės teisės, o žalos asmenims ir jų turtui atlyginimo klausimai – privatinės/civilinės teisės reguliavimo sričiai, o baudžiamoji atsakomybė už žalą aplinkai aktyviausiai taikoma Italijoje, lyginant su Vokietija ir Danija. Atkreiptinas dėmesys, kad visgi už aplinkai sukeltą žalą dažniausiai kitose valstybėse taikomos piniginės baudos. Minėtose valstybėse, kaip ir Lietuvos Respublikos teisėje, įtvirtintas griežtosios atsakomybės institutas. Apibendrinant atliktą Konstitucinio Teismo doktrinos analizę galima reziumuoti, kad, atsižvelgiant į žemės ir kitų natūraliosios gamtos objektų, kaip ypatingo nacionalinio turto vertę ir reikšmę, buvo suformuluotos teisinės atsakomybės už jiems padarytą žalą taikymo principinės nuostatos. Taikant griežtąją atsakomybę problematiškumas pasireiškia tuo, jog jeigu Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas savo nutartyse, spręsdamas pritaikytos administracinės nuobaudos už aplinkos teršimo pažeidimą, pagrįstumo klausimą paprastai kaltės požymio neišplėtoja, o kartais net nepamini, tai civilinėse bylose LAT kaltės požymio nustatymui, visada skiriama nemažai dėmesio. Analizuojant teismų praktiką, pastebėtina , kad kokybiškai ir teisėtai surinkti žalos dydžio ir žalos fakto įrodymai tiesiogiai lemia žalos aplingai atlyginimą. Analizuojant teismų praktiką bylose, kuriose taikoma civilinė atsakomybė už žalą aplinkai ir žalos atlyginimo, teismai susiduria su problema, kai nustatomas materialusis asmenų bendrininkavimas. Taip pat galima reziumuoti, kad teismų požiūris į žalos atlyginimą aplinkai nėra atsainus, kadangi subjektai, sukėlę grėsmę aplinkai ar padarę realią žalą aplinkai, neišvengia pareigos atlyginti aplinkai padarytos žalos.

---

[135] "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-373/2014 "prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/276269803083937/3K-3-373/2014

[136] Ibid.

[137] Ibid.

IŠVADOS

1. Viena iš veiksmingiausių aplinkos būklės išsaugojimo garantijų – tinkamas civilinės atsakomybės taikymas už žalą aplinkai, kuris yra svarbus, kadangi juo siekiama kaip įmanoma greičiau ir efektyviau atstatyti aplinkos pusiausvyros sutrikdymą dėl galimos grėsmės ar jau padarytos žalos aplinkai. Atskleidus civilinės atsakomybės už žalą aplinkai sampratą galima daryti išvadą, kad civilinės atsakomybės už žalą aplinkai samprata atskleidžiama per jos santykį su bendrąja civiline atsakomybe, o civilinės atsakomybės už žalą aplinkai teisiniai pagrindai kildinami iš bendrosios civilines atsakomybes teisinių pagrindų.

2. Lyginant civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymą Civilinio kodekso ir ES Direktyvos 2004/35/EB17 srityse, pastarosios taikymo sritis – ribota, kadangi netaikoma asmens sužalojimo atvejams, žalai, padarytai privačiai nuosavybei, arba bet kokiems ekonominiams nuostoliams ir nedaro įtakos jokioms teisėms, susijusioms su šiomis žalos rūšimis, o taip pat nesuteikia privatiems asmenims teisės į kompensaciją už žalą aplinkai arba už tokios žalos neišvengiamą grėsmę. Teisinio reguliavimo dėl civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo institutas nėra pakankamas ir efektingas nacionalinėje teisėje.

3. Nacionalinės teisės priemonės nėra pakankamos ir veiksmingos taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai dėl realios žalos aplinkai grėsmės sąvokos neapibrėžtumo, todėl nacionalinėje teismų praktikoje yra suprantama ir interpretuojama skirtingai, kadangi nėra aišku kaip tokia žala turi būti nustatyta bei apskaičiuota, formuojama nevieninga teismų praktika, o tai sąlygoja civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo sunkumus, be to, nesant realios žalos aplinkai nustatymo, netaikoma civilinė atsakomybė už žalą aplinkai ir žala aplinkai lieka neatlyginta.

4. Atlikus teismų praktikos analizę darytina išvada, kad teisminio proceso šalis, pageidaujanti atlyginti žalą aplinkai natūra, tikisi išvengti paskaičiuotos žalos pagal atitinkamus metodus kompensuojant žalą aplinkai pinigais, tačiau nepaisant teisminio proceso šalies pageidavimo, dažniausiai taikomas aplinkai padarytos žalos kompensavimas pinigais. Teismams, nagrinėjantiems bylas, susijusia su žalos atlyginimu aplinkai, tenka didelė atsakomybė siekiant, kad būtų užtikrintas žalos aplinkai pašalinimas ir atlyginimas, todėl ypatingai svarbu tinkamai įvertinti visas faktines aplinkybes ir teisingai nustatyti atlygintinas sumas.

5. Ūkio subjektams civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymas yra specifiškas dėl griežtosios atsakomybės (atsakomybė be kaltės), tačiau nacionalinė teismų praktika nėra

vieninga, formuojant sprendimus dėl civilinės atsakomybės taikymo už žalą aplinkai bylose taikant griežtosios atsakomybės institutą. Taikant griežtąją atsakomybę problematiškumas pasireiškia tuo, jog jeigu Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas savo nutartyse, spręsdamas pritaikytos administracinės nuobaudos už aplinkos teršimo pažeidimą, pagrįstumo klausimą paprastai kaltės požymio neišplėtoja, o kartais net nepamini, priešingai nei Lietuvos Aukščiausiasis teismas, nagrinėdamas civilines bylas dėl žalos aplinkai atlyginimo, kaltės požymio nustatymui, visada skiria nemažai dėmesio.

6. Siekiant atlyginti žalą aplinkai, darytina išvada, kad labai svarbus momentas yra kokybiškai ir teisėtai surinkti žalos dydžio ir žalos fakto įrodymai, kadangi tai tiesiogiai lemia žalos aplinkai atlyginimą, priešingu atveju, t.y. neįrodant žalos fakto ir nepagrindžiant žalos dydžio netaikoma civilinė atsakomybė už žalą aplinkai, o tai gan problematiška, nes žala aplinkai lieka neatlyginta.

7. Daugelyje kitų valstybių, tame tarpe ir Vokietijoje, Danijoje bei Italijoje, žalos aplinkai atlyginimo klausimai priskiriami viešosios/administracinės teisės, o žalos asmenims ir jų turtui atlyginimo klausimai – privatinės/civilinės teisės reguliavimo sričiai, o baudžiamoji atsakomybė už žalą aplinkai aktyviausiai taikoma Italijoje, lyginant su Vokietija ir Danija. Atkreiptinas dėmesys, kad visgi už aplinkai sukeltą žalą dažniausiai kitose valstybėse taikomos piniginės baudos. Minėtose valstybėse, kaip ir Lietuvos Respublikos teisėje, įtvirtintas griežtosios atsakomybės institutas.

8. Apibendrinant atliktą teismų analizę galima teigti, kad teismų požiūris į žalos atlyginimą aplinkai nėra atsainus, kadangi subjektai, sukėlę grėsmę aplinkai ar padarę realią žalą aplinkai, neišvengia pareigos atlyginti aplinkai padarytos žalos.

PASIŪLYMAI

Atsižvelgiant į tai, kad realios žalos aplinkai grėsmės sąvokos neapibrėžtumas yra probleminis taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai, reikėtų šią sąvoką tiesiogiai įtvirtinti nacionalinėje teisėje. Tiesioginis realios žalos aplinkai grėsmės sąvokos įtvirtinimas padės užtikrinti efektyvesnį civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymą.

Siūloma papildyti Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymo 1 straipsnį nauja 26 dalimi ir įtvirtinti realios žalos aplinkai grėsmės sąvoką ir ją išdėstyti taip: „reali žalos aplinka grėsmė - tiesiogiai ar netiesiogiai daromas neigiamas poveikis aplinkos ar jos elementų (įskaitant ir saugomas teritorijas, kraštovaizdį, biologinę įvairovę) arba jų funkcijų, turimų savybių, naudingų aplinkai ar žmonėms (visuomenei), (toliau – funkcijos) pabloginimas ir kai yra realus pagrindas manyti, kad neigiamas poveikis aplinkai ar jos elementams arba jų funkcijų ar turimų savybių pablogėjimas gali kilti, jei nebus laiku imtasi prevencijos priemonių.“

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. ''Lietuvos Respublikos Konstitucija.'' Valstybės žinios Nr. 33-1014 (1992).
2. ''Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas.'' Valstybės žinios 5-75 (1992).
3. ''Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.'' Valstybės žinios VIII-1864 (2000).
4. ''Lietuvos Respublikos Vandens įstatymas.'' Valstybės žinios 104-2615 (1997).
5. ''Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 9 d. įsakymas Nr. 471 dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodikos patvirtinimo.'' Valstybės žinios 93-4026 (2002). Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.876A916E73AB
6. ''Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/35//eb dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti (atlyginti).''
   Prieigą per internetą:
   http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004L0035&from=EN
7. ''Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB Kokybiškas vanduo Europoje.''
   Prieiga per internetą:
   http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=URISERV:l28002b&from=LT

Specialioji literatūra:

8. Žvaigždinienė, Indrė. Materialinė atsakomybė už žalą aplinkai. Vilnius: JUSTITIA, 2008.
9. Monkevičius, Eduardas, et al., Aplinkosaugos teisė. Vilnius: JUSTITIA, 2011.
10. Norkūnas, Algis, ir Simona Selelionytė-Drukteinienė. Civilinės atsakomybės praktikumas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
11. Kramer, Liudwig. EU Environmental law. United Kingdom:THOMSON REUTERS, 2011.
12. Meškys, Linas.''Juridinių asmenų administracinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: griežtos atsakomybės doktrinos įtvirtinimo galimybė.'' Jurisprudencija 9(87)

(2006).

13. Petkevičienė, Jolita. ''Atsakomybės už teršimu daromą žalą aplinkai teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo problemos.'' Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2007. http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20090908_193932-74021/DS.005.1.01.ETD
14. Monkevičius, Eduardas. ''Žalos aplinkai atlyginimo problemos.''

Žiūrėta 2016 03 29.

http://edumon.lt/wp-content/uploads/2014/02/ZALOS_APLINKAI_ATLYGINIMO_PROBLEMOS_Paskaitu_kursas.pdf

15. Wetterstein, Peter. ''Current Trends in international Civil Liability for Environmental Damage". Annual Survey of International & Comparative Law: Vol. 1: Iss. 1, Article 8.

http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=annlsurvey

16. Co, & McKenna. ''Study of Civil Liability Systems for Remedying Environmental Damage.'' http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/civiliability_finalreport.pdf
17. Neuman, T. Monika. ''Annual Survey of International & Comparative Law 8-25-2010 The Environmental Law System of the Federal Republic of Germany.'' Vol. 3: Iss. 1, Article 6 (1996). http://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1021&context=annlsurvey
18. Puggaard, Henrik, Lene Lange and Kristian Skovgard Larsen. ''Denmark.'' Lett Law Firm. http://www.slideshare.net/Skogge08/denmark-31434969
19. Clarke, Chris. ''Update comparative legal studies.'' http://www.asser.nl/upload/eel-webroot/www/documents/Dossiers/legalstudy_full.pdf

Internetiniai šaltiniai:

20. Jonavos miškų urėdija. ''Aplinkos ministerija – ne kariuomenė, visų iš eilės nepriima.'' Žiūrėta 2016 04 02. http://jmu.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=477&Itemid=174
21. ''Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to

the Enviroment.“ Lugano: Council of Europe. Žiūrėta 2016 04 03. http://www.coe.int/lt/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/150

22. ''Environmental law and practice in Germany: overview 2005. Žiūrėta 2016 04 09. http://uk.practicallaw.com/4-503-0486
23. Soja, Henriette. ''Denmark.“ Žiūrėta 2016 04 10. http://en.horten.dk/~/media/Artikler/ENV12-Denmark-ver2.pdf
24. Weitemeyer, Moalem. ''Denmark:Environmental Law.“ Žiūrėta 2016 04 09 http://www.mondaq.com/x/169684/EU+Regulatory+Law/Environmental+Law%20v
25. ''The International Comprative Legal Guide to: Environment Climate Change Law 2011.''Žiūrėta 2016 04 09. http://www.freshfields.com/uploadedFiles/SiteWide/Knowledge/Environment%20Law%202011%20Italy.pdf
26. ''Environmental law and practice in Italy: overview.“ Žiūrėta 2016 04 09. http://us.practicallaw.com/1-503-2608

Teismų praktika:

27. ''Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas bylos Nr. 14/02.“ Prieiga per internetą: http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta240/content
28. ''Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas bylos Nr. 1/02.“ Prieiga per internetą: http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta289/content
29. ''Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas bylos Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04.“ Prieiga per internetą: http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta198/content
30. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165/2010.“ Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/106331773345424/3K-3-165/2010
31. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-465/2008.''Prieiga per internetą: http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=353b7463-6794-4d89-91fd-4c80817f8a9b
32. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-601/2004.“ Prieiga per internetą: http://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=27317

33. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-267/2007.''
Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/32972630586057/3K-3-267/2007
34. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-415/2009.'' Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/153691931098582/3K-3-415/2009
35. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 05 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-123/2011.''Prieiga per internetą: http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/paieska.aspx?card_id=A59241A9-B82B-4848-B0E9-50DAB5A9FEB7
36. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-147/2013.'' Prieiga per internetą: http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=6e73cd38-cb3c-44f9-bb28-a6c6c62ae03a
37. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-550/2013.''
Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/37820507737064/3K-3-550/2013
38. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2008.''Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/225918967000597/3K-3-73/2008
39. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-226/2002.'' Prieiga per internetą: http://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=9872
40. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-131/2004.'' Prieiga per internetą: http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=24071
41. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-430/2012.'' Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/225255104684313/3K-3-430/2012
42. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165/2010.'' Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/106331773345424/3K-3-165/2010
43. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-465/2008.'' Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/84114812144283/3K-7-465/2008

44. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr3K-3-125/2014.'' Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/13209966435037/3K-3-125/2014
45. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-61/2014.'' Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/6057195290485/3K-3-61/2014
46. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-373/2014.'' Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/276269803083937/3K-3-373/2014
47. ''Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-433/2008.'' Prieiga per internetą: http://eteismai.lt/byla/123348027414565/3K-3-433/2008

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Viena iš priemonių, skirtų mus supančios aplinkos išsaugojimui ir viena iš veiksmingiausių aplinkos būklės išsaugojimo garantijų - civilinės atsakomybės taikymas už žalą aplinkai, kurios esmė kaip įmanoma greičiau ir efektyviau atstatyti aplinkos pusiausvyros sutrikdymą dėl galimos grėsmės ar jau padarytos žalos aplinkai. Magistro baigiamojo darbo tikslas - atskleisti civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo probleminius aspektus. Siekiant darbo tikslo, analizuojama metodinė, norminė, specialioji literatūra, analizuoti nacionaliniai ir Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys civilinės atsakomybės taikymą už žalą aplinkai, analizuota nacionalinė teismų praktika. Tyrimo rezultatai parodė, kad problematika kyla dėl netikslaus teisinio reguliavimo ir neapibrėžtumo Nagrinėjant civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymą nėra aišku kaip atlyginti žalą aplinkai dėl sukeltos realios žalos grėsmės aplinkai. Atskleista, jog tokia sąvoka nėra apibrėžta ir įtvirtinta nacionalinėje teisėje, nacionalinėje teismų praktikoje yra suprantama ir interpretuojama skirtingai, o tai sąlygoja civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo sunkumus, todėl pasiūlyta šią sąvoką įtvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme.

Raktiniai žodžiai: civilinė atsakomybė, žala aplinkai, grėsmė aplinkai.

One of the preservation of our environment and one of the most effective environmental preservation guarantees - civil liability for environmental damage, the essence of which as soon as possible and efficiently restore the environmental imbalance of potential harm or damage to the environment has already occurred. Master's final work purpose- to reveal the civil liability for damage to the environment of application of the problematic aspects. To achieve the Master's final work purpose it has been analyzed methodical, normative, special literature, has been made the analysis of national and European Union legislation on civil liability for environmental damage, has been analyzed National courts practice.. The results showed that the problems stem from inaccurate legal and regulatory uncertainty in civil liability for damage to the environment the application is not clear as to compensate for environmental damage caused by the real threat of harm to the environment. Revealed that such a concept is not defined and enshrined in national law, National courts practice interpreted differently, which leads to civil liability for environmental damage the difficulty of applying. It has been suggested the concept of the threat to the environment consolidating into the Republic of Lithuania Law on Environmental Protection law.

Keywords: civil liability, environmental damage, the threat to the environmen

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamojo darbo tema „Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo problematika“. Civilinė atsakomybė už žalą aplinkai yra viena iš žalos aplinkai atlyginimo formų, kurios esmė kaip įmanoma greičiau ir efektyviau atstatyti aplinkos pusiausvyros sutrikdymą dėl galimos grėsmės ar jau padarytos žalos aplinkai. Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo problematiką būtina aptarti iš esmės, nors civilinė atsakomybė už žalą aplinkai nacionalinėje teisėje taikoma jau pakankamai seniai, tačiau teisinių tyrimų, skirtų problemoms, kylančioms iš civilinės atsakomybės taikymo už žalą aplinkai, teisinėje literatūroje nėra daug.

Darbo tikslas - atskleisti civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo probleminius aspektus. Šiam tikslui pasiekti yra keliami šie uždaviniai: atskleisti civilinės atsakomybės už žalą aplinkai sampratą ir ypatumus, nustatyti nacionalinės teisės priemonių pakankamumą ir veiksmingumą taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai, išanalizuoti teismų suformuotą praktiką, susijusią su civilinės atsakomybės taikymu už žalą aplinkai.

Naudojant lingvistinį ir loginį – analitinį metodus, pirmame skyriuje atskleidžiama civilinės atsakomybės už žalą aplinkai samprata, analizuojami civilinės atsakomybės už žalą aplinkai teisiniai pagrindai. Antrame skyriuje analitiniu metodu atskleidžiami žalos aplinkai atlyginimo ypatumai taikant civilinę atsakomybę, aptariamas grėsmės aplinkai nustatymas ir aptariamas fakto nustatymas, įvertinimas ir apskaičiavimas bei žalos aplinkai atlyginimo būdai. Trečiame skyriuje analizės metodu atskleidžiami bendri civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo atskiriems subjektams ypatumai. Ketvirtajame skyriuje lyginamuoju metodu aptariama kitų valstybių – Vokietijos, Danijos ir Italijos praktika taikant civilinę atsakomybę už žalą aplinkai ir pateikiama nacionalinė teismų praktikos analizė.

Atliktas tyrimas parodė, kad civilinės atsakomybės už žalą aplinkai problematika kyla dėl netikslaus teisinio reguliavimo ir neapibrėžtumo. Nagrinėjant civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymą nėra aišku kaip atlyginti žalą aplinkai dėl sukeltos realios žalos grėsmės aplinkai. Be to, tokia sąvoka nėra apibrėžta ir įtvirtinta Lietuvos Respublikos teisės aktuose, o nacionalinėje teismų praktikoje yra suprantama ir interpretuojama skirtingai, o tai sąlygoja civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo sunkumus.

Atsižvelgiant į tai, jog realios žalos grėsmės aplinkai sąvokos neapibrėžtumas nacionalinėje teisėje sąlygoja civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo instituto nepakankamumą, pasiūlyta šią sąvoką įtvirtinti tiesiogiai nacionalinėje teisėje.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Master's final work thesis is"Liability for damage to the environment of application problems". Civil liability for environmental damage is one of the forms of environmental damage, the essence of which as soon as possible and efficiently restore the environmental imbalance of potential harm or damage to the environment has already occurred. Liability for damage to the environment of application of the problems it is necessary to discuss the substance of any civil liability for environmental damage under national law applies already quite a long time ago, but the legal research for the problems arising from the application of civil liability for environmental damage, legal literature is not much.

The aim- to reveal the civil liability for damage to the environment of application of the problematic aspects. To achieve this, the following tasks: to identify civil liability for environmental damage concept and peculiarities of national law measures the adequacy and effectiveness of the application of civil liability for damage to the environment, to analyze the judiciary's practice with regard to civil liability for environmental damage.

Using linguistic and logical - analytical methods, the first chapter of disclosure civil liability for environmental damage, analyzes of civil liability for environmental damage legal bases. The second chapter of the analytical method disclosed environmental damage peculiarities of application of civil liability, discussed threats to the environment and the determination of the facts discussed setting, evaluation and measurement of environmental damage ways. The third chapter analyzes the method disclosed in general civil liability for environmental damage to individual entities peculiarities.Fourth chapter comparative method discussed in other countries- Germany, Denmark and Italy, the practical application of civil liability for environmental damage and provides a national courts practice analysis.

The research showed that the civil liability for environmental damage caused by the problems of imprecise legal and regulatory uncertainty. The examination of civil liability for damage to the environment the application is not clear as to compensate for environmental damage caused by the real threat of harm to the environment. In addition, the term is not defined and established the Republic of Lithuania legislation and national case-law is understood and interpreted differently, which leads to civil liability for damage to the environment of application challenges.

Given the fact that the real threat of harm to the environment the concept of uncertainty in national law leads to civil liability for damage to the environment of application of the Institute of failure, it is proposed to establish this concept directly in national law.

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2016 - 04 - 11
Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),
Viešojo saugumo fakulteto, ištęstinių studijų, aplinkosaugos teisės studijų programos, 6 kurso, Atmis4-01 grupės

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentė Agnė Baškienė,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Civilinės atsakomybės už žalą aplinkai taikymo problematika“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas) *(vardas, pavardė)*

aggredecka@stud.mruni.eu